

55, 12,

1984.március

P A L O T A I

K R Ó N I K A

A csanádpalotai Kelenen László Művelődési Ház honismereti
körének lapja

Honismeret, helytörténeti közlemények

Szerkeszti: Szerkesztő Bizottság

Lektorálja: Kiss Dezsőné

Borítólap: Vass Józsefné

Kiadja: Csanádpalota Nagyközségi Közös Tanácsának
Kelenen László Művelődési Háza

Felelős kiadó: Kovács Sándor művelődési ház igazgató

KÉZIRAT GYANÁNT

5./ A magyar színészet megszületésének előzményei.

Pestnek és Budának 1790 előtt három német színháza volt. Pestet a XVIII.században várfal vette körül. Egyik bástya-tornyot /rondellát/ 1774-ben átalakították színházi épületté. Budán, a mai Várkert helyén 1783-ban építettek egy színházat, ez azonban 1799-re már hasznavehetetlen lett.

II.József császár rendeletére, a budai vár karmalita szerzetes rend templomát és kolostorát alakították át színházzá, Meg is nyitották 1787 október 17-én.

A pesti és budai német színházat, a német vállalkozó, állandóan bérbe adta.

Kezdetben, minden nap tartottak előadást, később csak vasárnap, csütörtökön és szombaton, mert az érdeklődés megcsappant, a nemzeti érzés felébredésétől.

II.József császár 1788-ban Zichy Károly grófot nevezte ki a Helytartó Tanács elnökévé /országbiró/, aki kitűnő zongorista, és énekes is volt, na meg a nemzeti eszmék megvalósítója. Azok az idegen nevelésű főurak, akikben élt a hazaszereget: csatlakoztak hozzá a köznemesekkel, és a polgárokkal együtt. II.József császár 1790 február 20-án meghalt.

Utóda II.Lipót által összehívott országgyűlésen a nemesek a tanácskozás nyelvét, a magyar nyelvet tették, a német nyelv helyébe. Ezen az országgyűlésen szóba került a magyar nyelvű színház /theátrum/ létesítése is. Kelemen László kérvényekkel fordult az országgyűléshez, a magyar nyelvű színház létesítése végett. Ekkor még a magyar színészet megalkakulásához, színészeti képességgel rendelkező egyének nem voltak, de magyar szindarabok sem. Tehát szinpad i nyelvünk sem volt.

Kelemen László biztatására, Soós Márton próbálkozott magyar színtársulat létrehozásával. Kelemen László nevével azért nem találkozhatunk kezdetben a nyilvánosság előtt, mert ekkor még, nem határozta el, hogy egész életét feláldozza a magyar színészet oltárán.

A XVIII. század végén, magyar és latin nyelvű folyóirat jelent meg és ezekben írók csoportja állt ki a magyar nyelv, színpadra vitele mellett. Pl. Kazinczy Ferenc lefordította magyar nyelvre a Hamlett című színdarabot. Bessenyei György megírta magyar nyelvű színdarabot. Ugyanekkor Dugovics András is megírta Etelka című színdarabját, magyar nyelven.

Kelemen László még most sem akarta feláldozni ügyvédi hivatását, de rábeszélte Soós Mártont, hogy keresse fel Unwerth Emánuel grófot, a német színházak bérletjét és kérje meg őt, hogy adjon alkalmat, magyar színdarabok lejátszására. Unwerth nerekven visszaadta a kérést. Zichy Károly gróftól kaptak tanácsot, hogyan járjanak el a játékengedély megszerzésének útvesztőjében. Ebben az útvesztőben csak jogász tudott eligazodni. Ez a jogász pedig Kelemen László volt. Ekkor döntötte el a maga, és a magyar színészet sorsát. A kis alakuló színésztársaság élére állt és kezébe vette a kormánykereket. Társai voltak Soós Márton, Horváth János és Baranyi Balázs.

6./ Az első nehézségek.

Kelemen Lászlónak sok belső kérdést kellett megoldani:

- a./ Kik legyenek a jövő magyar színészei?
 - b./ Honnan szerezzék be a társulat hölgytagjait? nehezítette ezt az akkori erkölcsös előítélet.
 - c./ Kevés volt a magyar nyelvű színdarab.
 - d./ Dísztük, ruhátáruk és kellékük sem volt.
 - e./ Színpaddal és nézőtérrel sem rendelkeztek.
 - f./ Buda lakói teljesen németek, Pest lakói csak részben voltak magyarok. Így számottevő közönségre nem számíthattak.
- Kelemen László tudta, hogy a magyar nyelvű vármegyék lesznek azok, amik működésüket támogatni fogják.

g./ A két városi kőszínház német kézben volt. Reményük nem volt arra, hogy az egyik az ő kezükbe kerüljön. Kénytelenek voltak a német színház bérlő jogát megtámadni. Így harcolták ki, a német kultúrával szemben, hogy magyar nyelven is adhassanak elő szindarabot.

7./ A társulat megalakulása.

Az első társulat 1790 szeptember 21 és 25.-e között alakult meg. Férfi tagjai csekély kivétellel, nemesek voltak. A hölgytagok műveltsége Moór Anna kivételével, közel sem volt magas színvonalú. Termeczky Franciska pl. színésznő korában tanult meg írni és olvasni.

8./ A társulat névsora.

Bagoly Antal, Baranyi Balázs, Fülöp István, Horváth János, Jakab Mihály, Kelemen László, Papp Gábor, Pataki Benedek /ref.pap./, Pesthy László, Pető ádám, Papovics András, Ráth Pál, Rózsa Márton, Sehy Ferenc /tanító/, Soós Márton, Szomor Máté/ügyvéd/, Ungvári János/mérnök/, A hölgyek: Moór Anna, Nagy Erzsébet, Nagy Mária, Termetzky Franciska.

/folytatása következik/

Bazsó Dénes

Á R V I Z OKOZTA KÁROK

Megyénkben az 1940-es évi hirtelen olvadás következtében felszaporodott belvizek, valamint a magasan álló talajvizek miatt a rosszul megépített /téglaalap nélküli, vagy tégla alapú és nedvesség elleni szigeteléssel el nem látott vegyes falazatú, vert-föld, vályogból épült/házak közül a mélyebb helyeken fekvőkből számos összedült, vagy erősen megrongálódott.

A megye vezetősége az árviz okozta károkat soronkívül igyekezett helyrehozatni és pénzösszeget biztosított az erre rászorulók részére.

Ebben az időben irták össze Csanádpalotán az iparral rendelkező kőműveseket és ácsokat, akik sürgősen megállapították, hogy Csanádpalotán az árviz okozta károk helyre állításához milyen és mennyi építőanyagra van szükség:

91.700 db. vályogtéglára,
54.250 " égetett téglára,
450 " cserépre
22 " 119 folyóméter tetőgerendára,
30" 139 folyóméter szarufára,
52 " 72,5 folyóméter fogófára,
100 " 400 folyóméter tetőlécra,
92 mázsa mészre,
130,5 m² homokra ,
260 m² szigetelőlemezre,
6 db. ablakra,

Mesteremberek: 3 db. ajtóra.

1. Andrejka János kisebb ács,
2. Barta István kőműves és kisebb ács,
3. Ifj. Bozok János kőműves és kisebb ács,
4. Id. Bozok János kőműves és kisebb ács,
5. Farkas Simon kőműves és kisebb ács,
6. Gazsó István kőműves,
7. Halasi Péter Pál kisebb ács,
8. Krobák István kisebb kőműves,
9. Sárközi István kisebb kőműves,
10. Szimán József kisebb kőműves,
11. Szekeres Ödön kisebb ács,
12. Szekeres János kisebb ács,
13. Túri Kálmán kisebb ács,
14. Kriván János kisebb kőműves.

Az építési munkálatokhoz szükséges szakemberek rendelkezésre álltak. A munkához sürgősen hozzá kellett fogni, mivel több épület alá vált támasztava. Több tulajdonos maga is kivette részét a gyors munkákból. Csanádpalota község előljáróságának ekkor 49.610 db. falazótégla állt rendelkezésére amely a károsultak részére volt fenntartva. Nemcsak épületekben de mezőgazdaságban is nagy károkat jeleztek. Az árvíz okozta károk megállapítására mezőgazdasági termelésnél csak Csanádpalota határában 4.000 kat.hold vízzel elöntve, 2.000 kat. hold őszivetés volt vizalatt. Károsodás vetésben 320.000 pengő, takarmányban 60.000 pengő és gazdasági felszerelésben 20.000 pengőt tett ki. A kipusztult mohar 60 mázsa, a köles pedig 20 mázsára volt becsülve.

Komoly Pál

GYERMEKJÁTEKOK, MONDÓKÁK

/Részlet a "Gyermekevelés a század elején" c. néprajzi gyűjtésből./
A tél örömei közé tartozott a disznóölés, amelyet a karácsony előtti napokban vagy a "két karácsony" között végeztek. A gyermekeknek olyan nagy élmény volt ez, hogy a hajnali disznóvisitás a leglustább gyereket is kiugrasztotta az ágyból. A kimúlt állat mellett kistűzet raktak, s ezt egy marék szalma rakosgatásával folyton éleszgették, ami arra szolgált, hogy a böllér a nagyvilla szalmát a kistűznél gyújtotta meg és az égő szalmával azután a disznót körül perzselte. A disznó lemosásánál is tudtak segíteni a gyerekek. Egy edényből vizet csurgattak, oda, ahol éppen kaparták a bőrt. Azután morzsolt csutkával megdörzsölték a disznó fülét, farkát. Az élelmes gyerekek pucilás, bontás közben egy darab fülét, farkát is elcsentek és megették. A bél mosásánál is hasznát vették a gyerekeknek. A vízfordás az ő dolguk volt, s amikor egy-egy szál vékonybelet megkapartak az asszonyok, a gyerekekkel fúvatták fel, hogy lássák, maradt-e benne "hur".

A disznó hólyagját is szokás volt egy nádszállal felfújni, s amikor már megfelelő nagyságúra nőtt, egy madzaggal átkötötték és megfelelő kezelés, dörzsölés közben kiszáritották. Ezt azután dohányzacskónak is használták.

A disznóölés legérdekesebb része a disznótor volt, amit a munka befejeztével ültek meg. Az asszonyok sokféle mókát kitaláltak, hogy a bölléreket megtréfálják vacsora közben. Például a káposztalevélbe verebet csomagoltak és azt a szármás tál tetején a főböllér elé tették. Volt nagy hahota, ha a veréb a tányérjáról elrepült. A hurkabélbe mosogatórongyot töltöttek, a kolbászbélbe csutkavéget. Ezeket is megsütötték, azután gondosan ügyeltek, hogy a böllér elé kerüljön. Nade a fő böllérasszony se maradt ki a tréfából, mert annak meg az elnyűtt szakajtó fonatát sodorták a rétesébe, gondosan ügyelve, hogy a kívánt hatást elérje.

A vidám lakmározás közben érkeztek a "cigányok", akik rongyos maskarát öltve, arcukat bekormozva jöttek. A férfiak két üres tepsivel csaptak nagy "csinadrattát", a nőszemélyek pedig nagy fakanállal csapkodták meg a szemtelenkedő férfinépet. De amíg az érkezők nagy mókázással lekötötték a háziak figyelmét, addig a kívül maradt cigányok valósággal kifosztották a konvhát.

Még a kemencéből is kilopták a hurkát vagy süteményt. Amire aztán lett nagy riadalom, jajveszékelés. Persze aztán végül minden előjött. Hát így mulattak, szórakoztak régen disznóvágás idején az öregek, fiatalok.

A gyerekek karácsonya, -a század elején vagy az első világháború után a mainál sokkal szegényesebb volt. A hagyományok, a vallásosság jegyében tartódtak meg. Egyik gyerek sem láthatta hogyan készül a kis karácsony fája, hogyan került a szublótra a Luca napján vetett, két edény zöld búza mellé. Misztikum fonta körül, mint ha valóban az angyal hozta volna, ahogyan a mondóka szólt:

"Csillog a szép karácsonyfa
Az égből az angyal hozta."

De nem roskadoztak a cukroktól, csokoládéktól, a tüneményes diszektől, mint a mai gyerekek karácsonyfája. Pár szem cukor, pár szem dió és néhány alma csüngött az ágán. Az anyai vagy testvéri leleményesség igyekezett szebbé varázsolni a szallagokra vágott színes papirokkal, amit kovással összeragasztva színes láncfűzérekké alakítottak ki. Tojáshéjból madarakat csináltak, agyagból, bárányszőrből báránkákat formáztak, hogy örömtelibbé tegyék a szegényes karácsonyt.

A hagyományokhoz híven a karácsonybőjti étkezésnél a mézbe mártott fokhagymából a gyermekek is kaptak, hogy a gonosz szelleme-
ket távol tartsák tőlük. Az erő, egészség, megtartása érdekében pedig mézbe mártott diót és almát kaptak. A vízbe dobott almából is mindnyájan ittak.

A karácsonyi ünnepkörhöz tartozott az /dec. 28.-iki/ aprószentelés. /Mely különféle betegségektől védte őket./ A Luca napján kivágott vesszővel addig csapkodták a gyereket, amíg meg nem mondta, hogy: "Hányan vannak az aprószentek?" A gyerek gyorsan rávágt: "Száznegyvennégyezren."

Az újévi köszöntőből maradt fenn az alábbi versike:

"Réte, béles. almás rétes ez aztán ám csak a jó,
Szereti a Nagypó, de még jobban Nagyanyó,
Viszek is egy nagy tállal, két fülű nagy kosárral,
Én megam el sem bírom, inkább levélben megírom,
Hogy küldje el a bérest, vigye el a rétest."

/ A verset gyűjtötte:

Kovács Ernőné/

Pánczél Józsefné

JELENYÜNK KRÓNIKÁJA

Egészségnevelési hét. A Csongrád megyei KÖJÁL Egészségnevelési Osztálya, a TIT Csongrád megyei Szervezetének Egészségügyi Szakosztálya, a Vöröskeresztes alapszervezetek, /Csanádpalota-Kövegy/, a Nagyközségi Tanács, MSZMP Nagyközségi Bizottsága, HNF Községi Bizottsága, Szabadság MGTSZ, a Béke MGTSZ, az Öregek Napközi Otthona /Csanádpalota, Kövegy/, az Általános Iskola, az Óvoda, a Bölcsöde szervezésében 1983. október 31 és november 4.-e között egészségnevelési hetet rendeztek.

Október 31-én a Kelemen László Művelődési Házban az egészségnevelési hetet megnyitotta: Fejes Ferenc, a nagyközségi tanács elnöke, bevezetőt mondott: Dr. Zalányi Sámuel egyetemi tanár.

A "Családi est" fórumon a közönség kérdéseire válaszoltak: Dr. Pataki Lajos gyermekgyógyász c. egyetemi docens, Dr. Kiss Ferenc pszichológus, Dr. Váradi Márton jogász, Megyesi István az MSZMP Nagyközségi Bizottságának titkára. A művelődési ház 7-es szobájában az ÁFÉSZ termékbemutatót, diabétikus készítményekből kóstolót tartott.

November 1-én az általános iskolában "Családi életre nevelés" c. vetélkedő 7-8 osztályosok részére. Este a művelődési házban "A serdülő helye a családban" címmel előadás szülőknek, pedagógusoknak. Előadó: Dr. Veczkó József egyetemi docens. Kövegy "Egészségünk és a növényvédelem", előadó: Dr. Keszthelyi Béla megyei szakfőgyógyyszerész.

November 2-án óvodai vetélkedő nagycsoportosoknak. Este a művelődési házban "Gyermekeink játék közben" c. előadás a bölcsődés és óvodás korú gyermekek szüleinek. Előadó: Dr. Széll Éva főiskolai tanár.

November 3-án Öregek Napközi Otthonában "Házipatika" címmel előadás, filmvetítés, előadó: Tóth Tamás gyógyszerész, este a művelődési házban "Nővédelem- a rákszűrés fontosságáról tartott előadást Dr. Daru József szülész-nőgyógyász. "Nővényvédőszeres alkalmazása" címmel Füleki László szakmérnök.

November 4-én Kövegy Öregek Napközi Otthona "Mesterséges harmonia" címmel előadás, filmvetítés. Előadó: Tóth Tamás gyógyszerész.

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM ÉVFORDULÓJA.

Csanádpalotán a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 66.évfordulója tiszteletére november 4-én koszorúzást tartottak a Felszabadulási Emlékműnél. Ezt követően ünnepi nagygyűlésre került sor a művelődési házban. Megnyitotta Megyesi István, a csanádpalotai pártbizottság titkára. Beszédet mondott: Dr. Forgó István, a makói városi tanács elnöke. Majd az általános iskola tanulói adtak műsort.

.-.-.-.-.-.

Véradás. A Makói Vértranszfúziós Állomás a Kelemen László Művelődési Házban november 14-én kiszállásos véradó napot tartott, amelyen nagyobb részben az ÁFESZ, az ÉPSZÖV, a GAMESZ, a Sütőüzem, a Nevelőotthon, a TÖMCI és a Szabadság MGTSZ dolgozói vettek részt.

.-.-.-.-.-.

Hulladékgyűjtés. Október 17-22 között nagyközségünkben hulladékgyűjtési akciót szervezett a község vezetősége. Az akció során összesen 40,525 kg. hasznos anyagot szállítottak be 78,332 Ft. 40 fillér értékben.

.-.-.-.-.-.

Népfront Bizottsági üllés. November 24-én a Népfront Bizottság egyhangúlag kooptálta és az elnökség tagjává választotta Fejes Ferenc tanácselnököt. Ezt követően községünk népességmegtartó helyzetét tárgyalták meg. Vitaíndító előadást tartott Fejes Ferenc, majd a vitában hozzászóltak: Hári Lajos, Kiss Dezső, Laczi István, Gila Mihály, Asztalos P. Kálmán, Z. Kovács Sándor, Beraczkai Ferenc és Kovács Gábor.

.-.-.-.-.-.

Gyermekszakorvos. 1983. október 1-től Dr. Bede Olga gyermekszakorvos tölti be az évek óta üresen álló gyermekszakorvosi státust. A fiatal doktornő máris népszerűségnek örvend a község lakossága körében.

diszitőművészeti szakkör. A Kelemen László Művelődési Ház diszitőművészeti szakkörének tagjai - a községi nőklub és a Szabadság MGTSZ nőklubja - megkezdte őszi-téli foglalkozásait, Vágvölgyi Jánosné vezetésével. A községi nőklub minden kedden, a Szabadság MGTSZ klubja pedig minden szerdán délután 5 órai kezdettel tartja foglalkozásait. A klubvezetőnk igyekszik minden évben újabb és újabb mintákat beszerezni. Ezen a télen széki iratos motívumokat alkalmazunk.

.-.-.-.-.

Inyencek klubja. A Kelemen László Művelődési Házbszervezésében Inyencek Klubja alakult, amely az iskolai napközi otthonban tartja foglalkozásait, Batta János vezetésével. A főzőcske iránt igen nagy az érdeklődés, legtöbbször 30-an is jelentkeznek főzésre.

.-.-.-.-.

Véradók kitüntetése. A községi Vöröskereszt alapszervezete a többszörös véradók tiszteletére bensőséges ünnepséget rendezett a GAMESZ kistermében. A kiváló-véradó arany fokozatát kapta Ludányi Lászlóné és Dufka Györgyné, az ezüst fokozatot Bálint Andrásné és Vasvári Sándorné, a bronz fokozatot pedig Ponta Györgyné és Csapó Jánosné vette át.

.-.-.-.-.

Megyei irányítású nagyközség. 1983. december 29-én tartott tanácsülésen Fejes Ferenc tanácselnök bejelentette: Csanádpalota 1984. január 1-től megyei irányítású nagyközséggé alakult, s az ezzel kapcsolatos szervezeti változásokat már végrehajtották.

.-.-.-.-.

Földgázt kap Csanádpalota. A helyi Szabadság MGTSZ 1982.-ben a tüzelőgáz helyettesítésére megkérte az engedélyt a nagy-középnomású gázvezeték kiépítésére - saját beruházásban - amelyet kedvező mutatók kidolgozása után megkapott. A gerincvezeték Mezőhegyestől Csanádpalotáig, mintegy 13,5 kilométer hosszúságban kiépült, és üzembe helyezése a kombinátnál 1983. decemberében megtörtént. A lakosság és a kommunális intézmények gázellátását 1984.-re tervezik. A vezeték kiépítése a Lenin utcában már folyamatban van.

Kútfúrás A Nagyközségi Közös Tanács a lakosság növekvő ivóvíz-igényének kielégítése érdekében 1982.végén szerződést kötött a Csongrád megyei Viz- és Csatornamű Vállalattal egy újabb kút létesítésére, amelynek költségeihez a tanács egymillió forinttal járult hozzá. Ennek megfelelően a harmadik kút fúrását a József Attila utca végén augusztusban megkezdték és nagyobb részben be is fejezték.

..-.-.-.-.-.

Ismét van óra. A csanádpalotai templom tornyában ismét mutatja a pontos időt a napokban beszerelt toronyóra. /Mivel a régi toronyóra az 1963.szeptember 3-án keletkezett templomtűz következtében kiégett./ A toronyórát a szeged-felsővárosi templom ajándékozta a palotai egyházközségnek. Az óra kivilágítását pedig a nagyközségi tanács vállalta magára.

..-.-.-.-.-.

Új szolgáltatóház. Még a komolyabb tél beálta előtt tető alá került az ujjonán épült szolgáltatóház. Így most már van remény arra, hogy a belső építőmesteri, szakipari munkálatok is hamarosan elkezdődnek és a szolgáltatóház megnyitására még ebben az évben sor kerül.

..-.-.-.-.-.

Leleményes kezdeményezés. A lakókörnyezet védelmében, az utcák szépítésében igen szép példát mutatott Palotán az Arany János utca, a Hadak útja és még több környékbeli utca lelkes asszonynépe. Az Arany János utca és Hadak útja találkozásánál lévő játszótéren még a hűvösebb napok beállta előtt utcabálat, afféle vidám kis mulatságot rendeztek a kicsinyek részére. 1.-Ft-ért szórakozhadtak a kicsinyek és a felnőtt hozzátartozók. Az így szerzett pénzen aztán festéket vásároltak a leleményes asszonyok és társadalmi munkában lefestették a téren az összes jétekokat, padot, mindent, ami már festék után sóhajtozott.

..-.-.-.-.-.

Az idős emberek karácsonya. Az Öregek Napközi Otthonában, mint minden évben, ezen a karácsonyon is igyekeztek örömet szerezni az idős embereknek. Mihaleczki Sándorné, az otthon vezetője és az otthon dolgozói szeretetcsomagokat készítettek részükre. Posztós István, a Szabadság MGTSZ elnöke és a TSZ szocialistBizottsága látogatta meg az otthon gondozottait és mindegyiknek szeretetcsomagot adtak át. Ezenkívül a TSZ elnöke 2 ezer forintot ajándékozott az otthon részére, az otthon gondozottainak ellátására. A Nagyközségi Közös Tanács - mely az év folyamán több alkalommal nyújtott szociális segélyt az idős gondozottaknak - a karácsonyi ünnepek alkalmával szintén jelentős összeggel /ezer-ezer forinttal/ támogatta az idős embereket.

..-.-.-.-.-.

TIT - előadások. A Kelemen László Művelődési Házban, a tél folyamán különféle TIT előadásokat, diavetítéssel kísért élménybeszámolókat tartottak a klubok rendezvényein.

Skandinávia címmel Rója István tartott érdekes uti-beszámolót Dániáról, Norvégiáról. Halmágyi Pál muzeológus, a József Attila muzeum igazgató helyettese Görögországról, Kréta szigetéről és Törökországról, Völgyes Lajos nyugalmazott tanfelügyelő Spanyolországról tartott diavetítéssel kísért előadást. A vetítéssel kísért előadásokat nagy tetszéssel fogadják a klubtagok.

..-.-.-.-.-.

Pánczél Józsefné

A Nagyközségi Közös Tanács Önálló TIT-szervezete február 8-án aktuális gazdaságpolitikai tájékoztatót tartott. Papdi József, az MSZMP Csongrád megyei titkára igen értékes, színvonalas előadásban ismertette a mai gazdasági helyzetet és válaszolt a hozzáintézett kérdésekre.

Vitavezető: Megyesi István, a Nagyközségi Pártbizottság titkára volt.

Pánczél Józsefné

A Csongrád megyei Hirlap 1983. december 17-én megjelent számában olvastuk, hogy a szegedi uttörőházban a palotai általános iskola csapata a "fogászati vetélkedőn" első lett.

Szintén a Csongrád megyei Hirlapban olvastuk, hogy 1984. március 8-a - a Nőnap alkalmából Kurunczi Mihályné könyvtáros "Kiváló Munkáért" kitüntetést kapott.

Asztalos P. Kálmán

A GYŰJTEMÉNY GYARAPÍTÓI

Ifj. Benke Péter, Délibáb u. 9. adományozott 1923-24. és 1932. korabeli királyi bélyeget.

..-.-.-.-.

Zelenák György, Szabadság u. 19. egy régi gázálarcot adományozott a gyűjteménybe.

..-.-.-.-.

Dávid Mihály, Orgona u. 53. sz. lakos egy 1800.-korabeli háromszegletű függő és vizimértéket adományozott.

..-.-.-.-.

Ifj. Benke Péter, Délibáb u. 9. sz. alatti lakos régi újságokat, naptárakat.

..-.-.-.-.

Balogh Sándor, Hattyú u. 36. sz. lakos egy régi mérleget adományozott.

CSANÁDPALOTA NEVEZETESEBB ÉVEI.

III.rész.

- Hivatalos iratok alapján -

1848. Megszámláltatott a lakosság és 4254.találtatott.
Ezek közül 7 szerb,62 zsidó,30 tót,38 román,a többi magyar.
1849. A 48-as szabadságharc leverése után az átvonuló császári seregek úgy kifosztották a lakosságot,hogy utána édesgyökéren /Glycyrrhiza glabra/,csicsókán /Helinthus tuberosun/ és meggyfahajtásokból főzött teán tengették magukat,mert se gabonájuk,sem állatuk nem maradt. A nélkülözés után - egy községi kimutatás szerint - olyan nagyméretű Cholera betegség lépett fel,hogy a lakosságnak 61 %-a elhalt.
1850. Ebben az évben történt az első határfelmérés. Ezt az adóztatás arányosabb megállapítása végett eszközölték, és pedig lépés-mértékkel. Ekkor megszámláltattak a lakóházak is,melyek közül 16 zsidóház és cseréptető /a középületek/ 386 pedig zsup,vagy nádfedeleles.
1855. Olyan jégeső pusztított a határban,hogy a vetőmag is szűkösen termett meg. A kárt - kimutatás szerint - tízezer forintba becsülték.
1856. Kimutatás eszközöltetett arról,hogy "Miként áll Palota község mezőgazdászata?"

Termett a határban:.....5800 köből búza;
12000 " árpa;
11500 " tengeri;
7000 " zab.

Kender termett 100 holdon,
Dohány " 200 "
Állata van: 970 ló és csikó,
15 szamár,
750 ökör

210 tehén,
4500 magyar birka,
550 sertés.

A község állapotjáról: orvos nincs,
borbély nincs,
bába egy,
állatorvos nincs,
patika nincs,
vendégfogadó egy,
kocsmá kettő,
lebuja nincs,
vizimalom 3 a Maroson,
szélmalom 2
lakóház 666.

Földes gazdája: 400, földnélküli: 550.

/folytatás következik/

Aszatalos P.Kálmán

RÉGI KÉPEK KÖZSÉGÜNK ÉLETÉBŐL

/Alispáni jelentésből, 1919. őszén./

Az 1914-es világháború végén, 1918. november elsején zászlókkal és zeneszóval bejárták a községet és a köztársaságot éltették. Másodikán, a hábirú idején kiosztott papirtalpú bakancs, a kukoricacsutkával hamisított kenyér bosszúállást diktált és kihányták a K e l n e r Jakab, a G r ü n b e r g e r Sándor vegyeskereskedést, a L ő v i Jakabné rőfös üzletét, majd a G r ó s z Lipót italmérésébe törtek be. Az említett bosszúállás folytatódott volna tovább, de M u c s i István helybeli boltos, aki őrmesteri rangban volt, lebeszélte a további bosszúállást.

E fentiek után, de csak 1919-ben, az előljáróság sürgőnyileg fordult a közéllemezési és földművelésügyi minisztériumhoz és az arad-csanádi vasutak igazgatóságához: liszt, kőszén, tűzifa és szalonna kiutalása és azonnali szállítása iránt, mivel az őrlő malmok tűzifa és szénhiány miatt álltak s így a hazatérő katonák részére liszt nem volt kapható. E táviratra a közéllemezési minisztérium egy vagon lisztet utalt ki, melyet a község "máig" se kapott meg.

Blaskovits nagykirályhegyesi birtokosnál, az orosz hadifegyverek eltávozása és a cselédhiány miatt 550.kat.hold buzaföld maradt vetetlenül, ami igen sajnós a jövő évi közéllemezésre nézve. Erre a buzatermésre csak abban az esetben lehet számítani, ha az illető birtokos a szükséges cselédlétszámot képes lesz betölteni, ami eléggé bizonytalan, mert a katonaságtól hazatért cselédek nevezett birtokostól horribilis bért követelnek. A kiszámítás szerint egyes béresek évi bére 11-12.000 ezer koronát tenne ki.

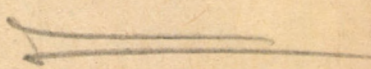
/Ekkor egy názsza búza ára 83.korona volt./

A katonák hazatérése folytán a munka tetemesen megszorodott a községnél, így két segédjegyző és egy végrehajtó hiány van, de még kilátás sincs a hiány betöltésére.

A községben eddig 1002 leszerelt katona érkezett. Hősi halott 210 van. Rokkant 94. A község eddig leszerelési költségbe 45.000 koronát fizetett ki. A szükségletet 400.000 korona.

/ E fentieket hihetetlennek is lehetne venni, de a háború idején nem csak búzát, kukoricát és burgonyát rekviáltak, de még literesnyi nagyságú konyhai rézmozsarak is összeszedték./

Asztalos P.Kálmán

CSANÁDPALOTA MA ÉLŐ LEGIDŐSEBB EMBEREI

Ahogy az írás mondja:

"Atyádat és anyádat tiszteljed, hogy hosszú életű lehess e földön,..."

Mindenkor tisztelettel adózunk a kornak, a magas kort megért embernek, aki keményen állta a sors csapásait, megpróbáltatásait, a hosszú éveken át.

Csanádpalota legidősebb emberének Barta István bácsit emlegetik, aki 1891. augusztus 1-én született. 1913-ban kötött házasságot Kávai Máriával, aki szintén 1891-ben született. Amikor jött az 1914-es világháború, s ekkor az oroszországi harctérre került. 1915-ben fogságban került és egy szibériai lágerbe vitték őket. Egyetlen földije a palotai Mászáros Pál volt. 1916-ban Moszkvába hozzák őket, ahol különféle munkát végeztek.

1918. szeptemberében szabadultak az orosz fogságból és mintegy négy évi távollét után végre haza kerültek.

A háború után Barta István bácsi a vasúthoz ment dolgozni, ahol 32 évet töltött el, s ekkor szemsérülése miatt nyugdíjazták.

A II. világháború idején még egyszer behívták katonai szolgálatra, az erdélyi bevonuláskor. Majd a magyarországi orosz bevonuláskor tolmácsnak használták az orosz katonák.

A háború után, a nyugdíjas éveiben, paraszti munkával foglalkozott. A termelészövetkezetben területet vállalt a leányával.

Az idős ember 85 éves koráig, minden nap gyalog járt ki és haza a határból, a munkából. Ma már csak a ház körül tesz-vesz, hogy ezzel is bele segítsen beteg lánya gondozásába. Élete párját 1982-ben elvesztette. De a 93 éves István bácsi szellemi frissessége, fizikai ellenállóképessége csodálatos. Mint unokája mondja: "A tata sohasem volt kórházban, sohasem kellett idegnyugtatókat szednie."

.-.-.-.-.-.

Hangai József, aki 1892. március 19-én született, ugyancsak kilencvenen felül számlálja éveit. 1914-ben kötött házasságot Rakoncai Katalinnal aki 1896. március 6-án született. Józsi bácsit, mint vőlegényt érte az első világháború kitörése, amit, azután 1914-től 1918-ig - a háború befejezéséig - végig szolgált. Mint sok magyar katona: az olaszországi Pievától jött haza. A II. világháború idején, 1940-ben, a jugoszláviai bevonuláshoz hívták be katonai szolgálatra. A II. világháború után, mint gazdálkodó, parasztembert érte a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ezután, a megváltozott viszonyok között, mint annyi sok, jól gazdálkodó parasztenber a termelőszövetkezetben hasznosította tapasztalatait. A Hangai család arról nevezetes a községben, hogy 1968-tól 1976-ig három generáció, nagyapa, apa és az unoka dolgozott egy termelőszövetkezetben. És arról is, hogy a nagyapa és nagymama együtt élhették le az életüket. Tavaly ünnepelték 69-ik házassági évfordulójukat. Sajnos ebben az évben Hangai Józsefné sz. Rakoncai Katalin elhunyt.

Pánczél Józsefné

NYUGDIJASKLUB ESEMÉNYEI

Tagságunk létszáma megnövekedett. Így nagyobb helyiséget kaptunk novemberben, amit fel is díszítettünk: festményeket kaptunk Sulyok Pálnétól, Kriván Páltól /édesanyja, volt klub tagunk hagyatékából/, Aztalos Mihálytól, Markovics Évától; tálakat, tagjainktól vázákat, tálakat, kézimunkákat, cserepes virágokat és az ÉPSZÖV Petőfi Sándor szocialista brigádja egy falipolcot készített. Klubszobánkat már a november 22.-i Zenés estünkön a pitvarosi Pávakör és hozzátartozóinak benutathattuk, valamint az Esemény-
- naplót, amiben eseményeinket: kirándulás, Nőnap, Mikulás, Karácsony stb. feldolgozzuk. A Zenés-esten lángos, tea volt, és nagyon-nagyon jó hangulat! Összesen 114-en voltunk.

A Mikulás-estünk december 7.-én volt, ahol egy-egy Mikulás-apót kaptunk-amit nagyon ügyesen alma-alapra egyes tagjaink tettek- majd Móri Kálmánné óvonó irányításával óvódások szerepeltek. A fényképekből adtunk az óvónéninek és az óvódának. Karácsony-estünkre szép műsort adtak: az Irodalmi-szinpad tagjai Szügyi Andrásné tanárnő irányításával, volt népitánc és a fiatalok zenekara szolgáltatott nekünk való tánczenét. A Szabadság MGT SZ KISZ-tagjai, az ÁFÉSZ, a Hámán Kató szoc. brigád tagjai/Szabadság MGT SZ/ vették a karácsonyfát, s mi, az ugyancsak általuk adott szaloncukorból, és egyéb édességből kis csomagokat készítettünk a tagjainknak. Egy-egy szép karácsonyi lapon kívántunk továbbá egymásnak boldog karácsonyi ünnepeket és újévet. Az "Aranykakodalmas" Balogh Sándor tagunkat és feleségét dísz-táviratban üdvözlöttük.

Megalakítottuk énekarunkat 21 fővel és 3 citerással. Nagy lelkesedéssel próbálgatunk és utána két ízben felléptünk.

Színházban egyszer voltunk csoportosan: A Jókai Színház Pótszilveszterc. darabját néztük meg.

1983. utolsó hónapjában és 1984.-ben 12 TIT előadásunk volt, amik közül különösen nagy tetszést aratott Dr. Bakos Gáborné szemorvos Dr. Nagyfalusi Mária belgyógyász, Fejes Ferenc tanácselnök, valamint Völgyes Lajos színes diás Olaszországról szóló előadásai.

A szemorvos és a belgyógyász meghívására két ízben, csoportosan 56-an vettünk részt Makón, a Hirlapban köszönetünket fejeztük ki. Három betegünket látogattunk meg az eltelt időszakban, ajándékkal és gyógyulást kívánó képeslappal.

1984. februárjában farsangi műsort rendeztünk, ahol fellépett az énekarunk /jónagán nótákkal és sanzonokkal/.

Február 20-án visszahívtak bennünket a pitvarosi Pávakör tagjai, ahol 61-en voltunk. A részvételhez a községtől autóbust kaptunk. Nagyon kellemesen szórakoztunk.

Február 27-én tartottuk klubunk 2 éves évfordulóját.

Kovács Gábor a HNF titkára köszöntött bennünket a Pártbizottság nevében is, majd szép műsorral kedveskedtek.

/Kovács Sándor a művelődési ház igazgatója vers, népdal gitárkísérettel, gyermekcitera zenekar, Kriván Jutka és Mari Edit zongora játékkal, Erdei Anna vers/

Klubunk életéről beszámolót tartottan.

Vendégünk volt Fejes Ferenc tanácselnök feleségével és Flórián Zoltán a Szabadság MGTSZ KISZ-titkára. Az évfordulón 110-en voltunk.

Markovics Gézáné
klubvezető

1984.március 14-én a 2160.sz. Petőfi Sándor Uttörőcsapat, a KISZ Bizottság és a HNF Nagyközségi Bizottsága az általános iskolában Március 15.-iki ünnepséget és koszorúzást tartott.

!-.-.-.-.-

Nőnapot tartottak a Kelemen László Művelődési Házban, ahol Kovács Sándor igazgató köszöntötte a nyugdíjas nőket és kedvelt lemezekkel ajándékozta meg őket, amelyel az összejöveteleken elszórakozhatnak. Az általános iskola tanulói műsort adtak elő a nyugdíjas nők tiszteletére. Majd a Szabadság MGTSZ KISZ-szervezete nevében Flórián Zoltán mondott köszöntőt és átnyújtotta a szervezet ajándékát: a szép üdvözlő lapot a csokoládéval. Ezután három nyugdíjas férfi virágcsokrokat adtak át az "ünnepelt" nőknek. Majd Asztalos P. Kálmán mondott köszöntőt. És befejezésül a művelődési ház zenekara hangulatos zenével kedveskedett asszonyainknak.

Pánczél Józsefné

FARSANGI KARNEVÁL . A Kelemen László Művelődési Házban február 26-án tartották - az iskolás gyermekek részére rendezett - hagyományos jelmezes, farsangi karnevált. Hatvankilenc csoportos és egyéni jelmezt vonultattak fel, Palotán még nem látott eredetiséggel és ötletességgel. Így a zsűri több első, második és harmadik díjat kénytelen volt kiosztani.

Pánczél Józsefné

Népdal Bazsó Dénes gyűjtéséből:

1. Cigánydal.

Elindultam hosszú útra
Eltörött a kocsin rúdja.
Három kovács, neg két bognár,
Csinálja a kocsim rúdját.

Ember, ember, neg tudsz verni
De költő pénzt nem tudsz adni.
Add már el a kehesedet,
Kapsz majd értük ezreseket.

Asszony, asszony, komisz asszony,
Az úristen verjen agyon.
Szedd össze a sátorfádat,
Látogasd neg az anyádat.

Uram Isten tegyél csudát,
Százásokból szénabogját,
Százásokból a közepe,
Tízesekből a teteje.

2. Szombat este...

Szombat este kedvesem
Jöttem hozzád csendesen.
Csókért jöttem, nem adtál
Mert már akkor aludtál.

Másnap este kedvesem
Adtál volna szívesen.
De már akkor nem kellett,
Mástól kaptam eleget.

56. sz.

PALOTAI KRÓNIKA

Készült Csanádpalota
felszabadulásának 40. évfordulója
alkalmából

P A L O T A I K R Ó N I K A

Honismereti, helytörténeti közlemények

Kiadja: Csanádpalota Nagyközségi Közös Tanács VB.
Kelemen László Művelődési Ház Honismereti
Szakköre

Szerkeszti: a Szerkesztő Bizottság

Felelős kiadó: Kovács Sándor művelődési ház igazgató

KÉZIRAT GYANÁNT

H.H. e

Hazánkat 40 éve szabadították fel a szovjet csapatok, de még mindig van olyan homályos kérdés, melyek vitatémát képeznek a történészek között és a közvéleményben egyaránt, pl. Csanádpalota felszabadulásával kapcsolatban.

1982. december 29-én a Dunántúli Naplóban jelent meg Dr. Fehér István: Uj megvilágításban legnagyobb történelmi sorsfordulónk" című írása, melyben Csanádpalota felszabadulásával kapcsolatban a következőket írja Korom Mihály "Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya és a fegyverszünet /1944-1945/ című könyvét értékelve:
Idézet az írásból:

" Minden eddig kiadott történelem könyv, jegyzet és egyéb brossura azt tanítja, hogy az első felszabadult magyar helyiség Battonya volt, amely 1944. szeptember 23-án köszönthette a szovjet katonákat. Korom Mihály szovjet levéltári adatok és szovjet hadijelentések felhasználásával bebizonyítja, hogy a felszabadító csapatok felderítő, vagy biztosító egységei 1944. szeptember 22-én alkonyatkor, vagy 23-ára virradó éjjel Battonyától délkeletre, az akkori Csanád, ma Békés megye területén a román-magyar határ elérése után léptek először magyar földre. Az elsőnek felszabadult magyar község a mai Csongrád megye délkeleti sarkában lévő Csanádpalota volt, mely szeptember 24-én a déli órákban került szovjet kézre."

1984-ben jelent meg a Kossuth Könyvkiadó gondozásában "Történelmi ismeret - történelmi tudat" című könyv, melyben Korom Mihály "A magyar népi demokratikus átalakulás néhány sajátossága /1944-1948/" című írásában a következőket írta:

" A Szovjet Hadsereg 1944. évi nyarán kezdte meg közép- és Délkelet-Európa felszabadítását. E harcok során Románia központi területeinek felszabadítása után a Vörös Hadsereg 1944. szeptemberének utolsó harmadára hazánk mai délkeleti határaihoz ért. A 2. Ukrán Front egységei 1944. szeptember 23-án Battonyától délkeletre átlépték a magyar-román határt és megkezdték Magyarország felszabadítását. Szeptember 24-én felszabadult az első magyarországi község is: Csanádpalota, majd 26-án az első város: Makó."

SZEMTANUK VISSZAEMLEKEZÉSE 1944. SZEPTEMBERÉNEK UTOLSÓ
NAPJAIRA

Asztalos P. Kálmán így emlékszik írásában 1944. szeptember
24. napjára.

"Már negyedik hónapja katonáskodtam Makón a Határőrség törzsköcsisaként, amikor 1944. szeptember 24-én délelőtt több erős lövést lehetett hallani Csanádpalota felől. Ekkor 11 óra közeledtén Baranyi Béla makói főhadnagy és én a Vásárhelyi utca 3. számú irodaház elé kimentünk, hogy megnézzük milyen mozgódást látunk az utcán. S alig álltunk egy negyed órát amikor egy Csanádpalotán többször látott csendőrőrmester szolgálati ruhában előttünk biciklizett Vásárhely felé.

Rákiáltottam:

- Álljon meg !

Felnézett, de mivel sima parolinos voltam /rangnélküli/ tovább nyomta a pedált. Ekkor Baranyi főhadnagy hangosabban kiáltotta:

- Őrmester, álljon meg!

És megállt, én oda siettem.

- Őrmester ur Palotáról jön?

- Igen.

- Mi ujság van?

- Bent vannak a szovjetek.

Megköszöntem a tájékoztatást, s Baranyi Főhadnagynak jelentettem, hogy ezután bizonytalan az a katonai szolgálat, amit eddig tettem, mert szükség esetén megszökök.

S amikor 1944. december 13-án önkényesen 7 napi gyaloglás után, Vajtáról megszöktem, megtudtam, hogy házuknál különösebb baj nem történt. Egy-két nap múlva bementem a tanyából a községbe, ho, arról beszéltek; hogy Palotát szabadították fel elsőként a német uralom alól.

Ferencz Béla és felesége a következőket mondták, illetve írták le erről a napról.:

" Az 1944. szeptember 24. előtt is már ebben az utcában, vagyis a pécskai soron laktam, a mai Hadak útján.

Az egész bevonulást végig néztem, mert 1944. szeptember 24-én vasárnap délelőtt a templomból hazaérkezve, láttam az utca végén, az érben, nagy tömeget, sok embert és lovakat. Majd úgy 9 óra felé egy szovjet katona jött be a lakásunkba és katonát keresett, majd kis idő múlva megindult a falu végéről a nagy tömeg, gyalogosok, lovasok és kocsisok, vonultak az utcán végig a falu közepe felé. Én ennyit láttam, biztos tudom és igazolom a tényeket, írja hozzánk küldött levelében Ferencz Béláné Csanádpalota, Hadak útja 6. szám alatti lakos.

Férje Ferencz Béla így ír a 40 évvel ezelőtti eseményekről levelében:

"1944. év szeptember 24-én, vasárnap délelőtt 9,30 órakor Barta Lajos magáncukrász üzletének ajtajában állva, baráti körben, láttam az első szovjet katonát bevonulni lóháton, Csanádpalota község főtere felé, azaz a községháza elé lovagolni. Majd pár perc múlva több lovas; majd gyalogos katonák vonultak a főutca mindkét oldalán. Ezeket követték a lovasfogatu kocsik, majd autók, valamivel később pedig páncélosok jöttek befelé a falu közepére. A barátommal Ormándi Lajossal elmerészkedtünk a mai Arany J. utca sarkára és akkor ott láttuk, hogy a volt Pécskai sor, a mai Hadak útján rengeteg jármű jön befelé a faluba. Én bővebbet nem írok, mert 40 éven át eleget hangoztattam a falum igazát, de sajnos bedugult fülekre találtam, most sem sok reménnyel írom e pár sort, szóban többet lehet kifejezni talán mint leírva."

Kriván László, volt orosz tolmács felesége a következőket mondta hangszalagra 1944. szeptember 24-vel kapcsolatban:

"Kriván László, mint orosz tolmácsot szeptember 24-én a reggeli órákban hívták a tanácsházához, mert már akkor sok ember itt állt, nagy izgalommal. Akkor odaállt elébe a csanádpalotai bíró bíró, Turi László, hogy legyen olyan jó menjen ki és fogadja az oroszokat. Neki kellett volna menni, de mivel ő nem tudott oroszul, így férjemet kérte meg. A kérésének eleget téve a férjem kiment a mai Hadak útjára /Pécskai sor/, mivel az orosz csapatok bevonulását erről jelezték. Még mai is megtudnám mutatni azt a darab földet, amelyen keresztül jöttek az előőrsök. A férjem ekkor leállt velük beszélgetni és elmondta, hogy a falu nincs "tőtte" katonasággal, szabad az út. Lehet, hogy egy-két "patrulj" is van, ő így mondta nekik, van aki ellenáll, de nagy ellenállásra nem kell számítani. Ezzel ő elindult az előőrssel együtt a falu felé. A mai II. számú óvodához érve /Lenin u./ a csendőrök közéjük lőttek és egy orosz katona meghalt. Ekkor az oroszok nekiestek az uramnak, hogy becsapták őket. A férjem azonban kiállt az mellett, hogy a község nincs "tőtte" katonasággal, egy pár csendőr van, aki talán ellenáll."

Ezután a férjem tovább vezette őket a falu felé és velük is maradt, illetve azokkal akik utánuk jöttek be. Ezek az elő-
őrsök folytatták tovább az utjukat Makó-Királyhegyes irányá-
ba.

Amikor az orosz csapatok beértek a faluba /12 óra körül/ és talán már minden utcára jutott belőlük, az emberek között nagy volt az ijedelem és az izgalom, pedig azok senkit sem bántog-
tak, keresték, hogy van-e a községbe német katona.

A férjem ezekután kérte az itt lévő oroszokat, hogy ne lőjék a falut, mert itt nem burzsujok laknak, itt csak szegény nép lakik. Erre az orosz tiszt azt válaszolta, hogy Laci én csak azért nem teszem tönkre ezt a falut mert szegény emberek lak-
ják, pedig ha ráereszteném a katyusát tönkre verethetném ezt a községet.

Ezután tehát különösebb ellenállás nélkül elfoglalták a köz-
séget és letelepedtek itt, és legalább egy évig vezették a konyhájukat Szegedi Pálnéval, és főztünk nekik.

Elmondható, hogy velünk szemben nagyon tisztelettudóak vol-
tak.

Később, már jóval a felszabadulás után a Magyar Televízió a férjemmel készített egy filmet a község felszabadulásával kap-
csolatban, bemutatva azt a helyet ahol fogadta a szovjet csa-
patokat.

. / .

Bazsó Dénes a Palotai Krónika 1977. évi 30. számában a követ-
kezőket írja: Csanádpalota 1944. szeptember 24. című írásában.

"Ezen a napon szabadult fel az leső magyar község, a Szeged
melletti Csanádpalota, közel 6.000 főnyi lakossága a német
megszállás alól.

E napnak történetét Hajósi József és Szilágyi Mátyás szem-
tanuk, Csanádpalotai lakosok mondták el nekem:

A felszabadulásunk előtt községünkben a fegyveres erőt 15-20
főre tehető határőrség, 10-15 csendőrről és a légvédelmi központ
18. számú figyelőőrséhez tartozó 12 ember alkotta.

Mi a figyelőőrsben teljesítettünk e napon szolgálatot. Fegyver-
zetünk puskán kívül pár darab kézigránát volt. 1944. szeptember
24-én reggel négyen voltunk szolgálatban a Zellman malom mögöt-
ti magasfigyelőben. Kelet felől, Romániából ágyudörgés hallatszott.
Ugy 11 óra körül telefonon felhívtuk a Battonyán harcoló alakulatok
parancsnokságát, és felvilágosítást kértünk a front helyzetéről.
Azt a választ kaptuk, hogy Battonya szilárdan a magyar csapatok
kezén van. Maradtunk tehát nyugodtan tovább is a magasfigyelőben.

Pontosán 11 óra 25 perckor a battonyai földuton egy tehergépkocsi tűnt fel. Szilágyi Mátyás és Bálint János elindultak a gépkocsi felé. Felszerelést nem vittek magukkal, mert azt hitték, hogy a gépkocsi visszavonuló magyar csapatokhoz tartoznak.

A gépkocsi a megfigyelőtől mintegy 300 méterre megállt. Senki sem számolt ki belőle. Amikor Szilágyi Mátyás és Bálint János daért, a gépkocsiból orosz katonák ugrottak ki. Körülvették két bajtársunkat és velük együtt megindultak felénk. Olyan váratlanul ért bennünket az orosz katonák megjelenése, hogy a meglepetéstől, ijedségtől a menekülésre nem is gondoltunk. A puskát, kézgránátot, lőszert átadtuk nekik. Délben már lefegyverzett hadifoglyok voltunk.

Delet harangoztak a toronyban, amikor a község szélétől kb. 400 m-ről, árokba húzódva, kerékpáron Csánádalberti felé menekülő csendőrök puskatűzet zúditottak ránk.

Egy orosz katonát a fején megsebesült. Az orosz katonák a menekülő csendőröket nem vették üldözőbe, sebesült bajtársunkat bekötözték, feltették a gépkocsira. Minket is felparancsoltak. A gépkocsi lassan közelítette meg a községet. Amikor a községen áthaladtunk, kézjelekkel magyaráztuk, hogy ebben a községbe valók vagyunk. Kérésünket nem teljesítették, sebesült bajtársukra mutogattak, amiből megértettük, azt hiszik, hogy mi is a támadókhoz tartozunk.

Még az nap Földeák községbe értünk. Két nap múlva Makón, Nagylakon, Aradon át kivittek bennünket a Szovjetunióba.

Utközben megtudtuk, hogy a 228. lövészhadosztály 799. lövészrede ejtettek fogságba.

Ők voltak az első hadifoglyok magyar földön."

. / .

Pánczél Józsefné csánádpalotai lakos a következőket írja "Ahogyan mi átéltük a felszabadulást" című írásában.

A párom ezekkel a szavakkal vonult be katonának: Nyugodtabb hagylak itt benneteket, mert olyan félreeső helyen lakunk, hogy itt a tanyán nem fogjátok érezni a háborút.

1944. szeptember 24-ike előtt csak néhány lövés hangzott el a kukoricásokban, különben vihar előtti csend volt. Azon a vasárnap reggelen is. Délfelé a faluban járó szomszéd hozta a hírt, hogy Palotán bentvannak az oroszok. Mindjárt ezután láttuk, hogy a Rácz utnak nevezett széles uton, katonák vonulnak Királyhegyes felé.

Községeinket - Palotát és Kövegycet - ekkor már elhagyták a férfiak, leventék. Ki dobszóra, ki behívóval ment, úgyhogy Kövegycen

- ebben a kislétszámú községben - csak asszonyok, gyerekek, agastyánok maradtak. Néném is - batyuba kötve melegebb ruhadarabjait

- 5 apró gyerekével kijött hozzánk a tanyára. Ezután - magyar katonák visszavonulásával - megkezdődtek a lövöldözések.

Különösen a következő két napon - hétfőn és kedden - a magyar katonák heves ágyutűzzel pászttázták Kövegycet, Palotát és a Palotát Makóval összekötő műutat. Viszont az oroszok Királyhegyes felé ágyuztak. A kétfelől kilőtt lövedék pontosan a mi tanyánk fölött süvített el. Ez ideig az ereszt alatt figyeltük,

hogy Királyhegyesenél kilőtt lövedék mikor süvít el fölöttünk, a Palotánál kilőtt szintén. Ezután a magunk és a 6 apró gyermek / egy a miénk / megnyugtatóására hozzáfogtunk bunkert ásni.

Majd két napig tartott ez az órált felelgetés, amelyben Románia felől belecsikordult a katyusák észbontó sikongása. A második nap, kedd délután, magyar sebesült katonát hoztak vissza, kütözésre a szomszéd tanyába. Ekkor már készen voltunk a bunkerral.

Vastag fagerendákat húzott rá apósom - szerencsére kijött hozzánk Kövegycről - és arra egy nagy szárkupot raktunk, gondolva, hogy

így nem mennek rá a harckocsik. S amikor már lefelé menőben, úgy rudas magasságban volt a nap, Palota felül megindult az áradat.

Szovjet gyalogosok szünni nem akaró menete közeledett felénk a csordajáráson. Férfiak, nők vegyesen haladtak Királyhegyes felé.

Közben berobogott az első harckocsi, bekanyarodva a tanya elé, pontosan a bunkernak tartottak. Apósom elébe állt és integetett nekik, hogy álljon meg, mert éppen lent kuporogtam a gyerekekkel

a bunkerba. A harckocsiból kiugrott katona először fegyverét dugta be a nyíláson, mire rákiáltottam: "ne lőjjön, itt gyerekek

vannak!" S amikor már a fejét is bedugta, elvigyorodott. Ellenség után kutatva néztek körül a tanyába. A következő percekben azután megindult Palota felől a harckocsik, tankok, katyusák végelláthatatlan áradata.

A csordajáráson áthaladva, közvetlen a tanyánk mögött vonaltak el Királyhegyes irányába. Egész éjjel dübörögtek az átvonuló harckocsik és másnap reggelre két messzehordó ágyut állítottak fel az udvarunkban. A konyha szintén megérkezett, rengeteg katonával és letelepedett az istálló végéhez. A katonák,

mind a hangyaboly, valósággal ellepték a tanyát.

Délfelé egy csoport tiszt érkezett a tanyába, köztük egy nő is.

Ők a felső könyhában telepedtek le, és a nő tisztálkodásba kezdett. Gyönyörű, derékig érő fekete haját fésülgette, amelyben

egy légítámadás zavarta meg. A bomba nem messzire csapódott be. Amíg a repülő körözött felettünk, figyeltem az orosz nő arcát,

aki ugyan azzal a riadt rémülettel keresett menedéket, akár csak

mink.

Délután a konyha - a tisztekkel - tovább ment, de annál nagyobb sütés, főzésbe kezdtek az ittmaradt katonák, a mi kis konyhánkban egy tepsiben szalonna-darabokat olvasztottak - alig süttöttek - és kifőzött száraztésztával összekeverték. Egy másik katona meg a kertben hívta nénémet, ahol káposztát, paradicsomot, meggyet bet szedtek össze, amit nénémnek kellett megfőzni. Hogy abból milyen éték sikeredett, azt már nem lestem meg. Estére elvonultak az udvaron felállított ágyukkal is és velük mentek a katonák, tisztek is.

Vendégeink harmadik napon is szép számmal voltak. Egészen fiatal orosz katonák töltötték a konyhába az éjszakát.

Elérkezett a szombat délután. Ekkor már csak lovasfogatok ballagtak el a tanya mögött, szedett-vett kocsikkal, szekerekkel, bodonkákkal. Néhol szarvasmarha cammogott a kocsik után. Látunk hintókat is, idősebb katonákkal /tisztekkel/ a farban. Ezzel zárult a menet. Vége lett ennek az iszonyatos hosszú felvonulásnak és végre csend lett. Egy heti virrasztás után végre békésen hajthattuk álomra fejünket. Mert ekkor már ott tartottunk, hogy a kábulattól, a nagy hangzavartól nem értettük egymás beszédét. Talán soha nem tudom ennyire értékelni, hogy milyen drága kincsünk a béke, hogy mit ér ha békésen hajthatjuk álomra fejünket."

. / .

Bazsó Dénes a Palotai Krónika 1977. decemberi 32. számában a következőket írja:

" Kovács Marcell csanádpalotai lakos, községünk felszabadulásáról a következőket mondta el.:

Az I. páncélos hadosztály parancsnokságán teljesítettem szolgálatot, mint hírvivő. 1944. szeptember 25-én Békéscsabáról motorkerékpárral jöttem haza szüleimet meglátogatni. Reggel 7 és 8 óra között érkeztem a község közelébe. Láttam, hogy egy katonai gépkocsi áll az Zellman malom előtt, elejével Mezőhegyes irányában. Félttem, hogy tábori csendőrök. Mikor 100 méternyire értem a gépkocsihoz, akkor vettem észre, hogy előttem 3 orosz katona áll. A nyitott gépkocsiban pedig, vagy 10-en lehettek. A gépkocsi motorjának zugása miatt - mivel más irányban néztek - engem csak akkor vettek észre, amikor elrobogtam mellettük. Ilyedtemben a sarki kocsmá előtt megálltam. Az ott ácsorgó emberek figyelmeztettek, meneküljek, mert orosz katonák vannak a községben. A motorral az utca másik oldalán levő házunk felé iparkodtam, de a kapu zárva volt. Az orosz katonák kiabáltak utánam, majd tüzet nyitottak rám. Sikerült Adztales Pál házába menekülnöm. Onnan a kerteken át Perneki Sándor portájába jutottam.

Levetettem a katonaruhát a szalmakazalba dugtam és a háziaktól kapott civilruhába öltöztem. Az utcán megkértem Fekete Mátyást, szóljon édesanyámnak, hogy Kovács nagyapáméknál várom. Édesanyám jött is azonnal, majd hazament és elhozta az én ruhámat. Amikor visszajött ujságolta, hogy Pitvaros felől magyar katonák jöttek tankokkal. Ugy 10 óra tájban valóban heves lövöldözés kezdődött. A harc egy félóra múltán megszűnt, ezután elmentem a Tanácsházáig. A magyarok valóban bent voltak a községben. A Tanácsháza előtt a park sarkánál magyar tank állt, tetejére kötve az én motorommal. A Tanácsháza templom felőli részén lövedékek nyomai látszóttak. Attól féltem, hogy esetleg valaki feljelent az alakulat parancsnokának, hát visszamentem a szalmakazalhoz és ismét átöltöztem a katonaruhámba. Ugyanis ha civilbe találunk, mint katonaszökevényt, fejbélőhettek volna. Majd a Tanácsháza előtt egy főhadnagynál jelentkeztem, s az egyik harckocsiba osztottak. Az éjszaka nyugodtan telt el, majd korán reggel a község Palkófalva felőli részén felé vonultunk. Itt oroszokkal találkoztunk. Nekünk nyolc harckocsink volt, s a legénység egy századnyi. Az összecsapás során 18 hadifoglyot ejtettünk és egy lovas löszeres kocsit, egy páncéltörőt és aknavetőt. Az orosz katonák Királyhegyes felé, mi pedig a régi makói úton, s onnan az oroszok után, míg délután Makó-Rákosnál bekerítették bennünket, s 40-50 fős bajtársammal Csanádalberti felé menekültünk."

Nagy Antal, az akkori kisbíró, a szeptember 24-i és az ezt követő eseményeket a következőkben mondta el.

A háború csúcsát Csanádpalota község 1944. szeptember 24-én vasárnap délelőtt, kb. 11 óraor érte el, azért tudom, mert 11 órakor már az előőrsök fogságában voltunk, a Pécskai úton, a külső végén a kereszt tövében ültünk, amikor 11,30 órakor szentségre harangoztak egy rövidet. Amikor a mai Fecskesor felől puskával kezdték lőni a Pécskai út, falun kívüli szakaszát. Akkor minket befektettek az árokba, és az oroszok is belefeküdtek. Kb. 10 perces lövöldözés után csend lett, és elkezdődött az oroszok zömének a falu felé való vonulása.

A vonulás gerince a Pécskai út volt. Itt egy keskeny híd volt a kanálison Kodrán János bácsinál, a csatornába pedig kevés víz. Átugrálva a csatornán, elterültek a Nagy János féle híd felé, és jöttek az éren keresztül a falu felé.

Vasárnap csak a gyalogság vonult. Nem terültek szét a faluba, hanem a jelenlegi Ó-temető, Arany János utcai részén elérve a kövesutat, a régi makói utat /Rácz út/ megtalálva, a falu nyugati sarkában lévő Szalóki Pál féle háznál toronyiránt mentek Királyhegyes felé. Nagyon régi térképeik lehettek, mert a Pécskai és a Temesvári út volt megadva vonulási irányként. Igaz, hogy hajdanán a Rác út, ami 10 öles volt, ez volt a Bánát és Bécs közötti ökörhajtó út.

A bevonulás első napján csak 5-6 csendőr lövöldözése volt az ellenállás. A vonulás 2-3 napig megtorpant, mert az un. Csörgónál fejlődött ki magyar ellenállás, ahol kb. 10-12 darab páncélos volt kilőve, mindkét részről, vagy ragadt bele a Csörgóba.

A páncélosok hétfőn vonultak a falun keresztül, egész nap, szintén a Pécskai út irányából, de a Nagy János féle hidat erősebbnek találták, és így a Kurtl Emil utcán, a mai Gerle utcán keresztül jöttek be a faluba, s a temető mellett haladtak a mai Arany János utca felé. Végeredményben ugyan azt az utat követték, amelyiken a gyalogosok haladtak, Szalókinál toronyiránt mentek Királyhegyes felé.

26-án, kedd hajnalban a Mezőhegyesi-úton egy pár magyar páncélos rohant be a faluba, irgalmatlan lövöldözéssel, ekkor lőtték le Janut is, aki a községháza emeletes iskola felőli kapun kilépett az utcára, fehér ingben és fehér bőgatyában, tehát nem hadiszerezésben. Ez volt az egyedüli polgári áldozat akiről tudok, és szerdán én is ástam a sirjét. Az oroszok közül 3-4 halott volt, akiket szintén koporsóba temettünk el a temetőn kívül, a kövesut és a járda közötti részen, akiket később exhumáltak és a temetőben lévő, máshol elesett, tömegsírban temetett katonákkal együtt elvittek.

A tömegsír a Madár-kripta környékén volt. A községben 3-4 ágyúállás volt felállítva a magyarok részéről, a Zellman malomnál, a kövegyi útnál és a Szalóki saroknál. Ugyanakkor ebben a keddi csatában 3 szovjet páncélos maradt itt, a Mátyás tanyánál, Dufka pék előtt, és az érben a Purgl Emál utca végén.

Csütörtökön, vagy pénteken a pitvarosi határban ütköztek az oroszok ellenállásába, ahol kisebb magyar egységek lehettek befészkelve. Pitvaroson kb. egy napig volt ellenállás, ahol a német stukák is besegitettek, végig lőtték a vonalat a határ mentén és keletről nyugat felé repülve bombázták a vonalat, de már estére elcsendesedett a harcizaj, és rengeteg sebesültet és halottat hoztak a faluba.

A sebesülteket az elsősegélynyújtóhelyre vitték, ami az öreg Kughler féle házban volt, az Arany János utcában, a temető bejáratával szemben. Innen a sebesülteket a segélynyújtás után Ó-Nagylakra vitték, a halottakat pedig a tömegsírba temették.

Más ellenállásról nem tudok, kivéve a hét végén és a következő hét első napjaiban történt nehéztűzérségi harcát Mezőhegyes felől. Mi ekkor már a rögtönzött vágóhídon dolgoztunk, ahol Szügyi István volt a főhentes. A vágóhid a mai Lenin utcán a Katona Márton féle házban és udvarán volt.

Ezekben a napokban telepítették az orosz hadsereg főhadiszállását a jelenlegi Tolbuhin utcában, ahol Tolbuhin marsal és a telefonközpont volt betelepítve. Ez a ház a jelenlegi Bagaméri ház helyén állt, idős Kovács Marcellné lakott benne.

A második hét vége felé visszahívtak bennünket a községházára dolgozni, mert kisbíró voltam és kezdett a közigazgatás helyre állni.

Visszahívták a felszabadulás előtti és idehaza maradt községi vezetőket, így Turi László községi bíró, B. Kovács Ferenc esküdtet, a későbbi nevén Fetykát, aki ezután tolmács és főkorifeus lett, behívták idős Lasztóczi János nyugalmazott főjegyzőt és Petrovszkit, és elkezdődött újra a munka.

Az embereket robotba kellett hívni, hogy a Nagy-Királyhegyesi uradalomban termett cukorrépát, kukoricát és a nyáron általunk is aratott búzát beszállítsuk a vasutállomásra.

Bazsó Dénes a Palotai Krónika 1977.szeptemberi 31.számában így ír " Csanádpalota múltja és jelene" című írásában.

"Lakatos Péter csanádpalotai lakos,szemtanu,1944.szeptember 24-re így emlékezik vissza.

A szovjet hadsereg háromtagú előőrse szeptember 24-én, úgy 10+11 óra között.jött be a községbe a Pécskai úton. Zoltán fiam találkozott először velük. Az egyik orosz katona átvette a fiamtól a kerékpárt,visszakerékpározott a nem messze lévő csatornához /kanális/. Itt a kanálás hidnál,mintegy félszakasznyi orosz katona várakozott. A kerékpárt az orosz katona visszahozta,átadta a fiának,és a Fészek utcában megindult a község központja felé. A fiam is velük ment. Delet harangoztak. A házam előtt álltam,vártam a fiamat. Nyugtalan voltam,mert a Zellman malom felől puskalövés hallatszottak. Ezek voltak azok a lövések,melyeket a kerékpáron csanádalberti község felé menekülő csendőrök,azZellman malom mögötti magasfigyelőnél tartozkodó orosz katonákra leadtak,és egyet a fejen meg is sebesítettek.

Pár rerc múlva feltűnt fiam az orosz katonák társaságában. Odajöttek hozzám. Térképet vettek elő és utbaigazítást kértek tőlem. A bátyám tudott oroszul,ugyanis az I.világháborúban orosz hadirogságban volt. Ő útba igazította őket. Hódmezővásárhely felé tudakolták az utat. Barátságosan elbúcsúztak tőlünk,és folytatták útjukat tovább. Amikor a III. számú ovoda sarkához értek , visszaintegettek. Ebben a pillanatban lövés dörrent és az egyik orosz katona elvágódott. Mire odafutottunk már nem élt. A gyűlkos golyó a fején találta. Azt történt,hogy a menekülő csendőrök közül egy visszamaradt,meghúzódott a Tolbuhán és a Lenin utca sarkán és a lövést innen adta le. Utána kerékpáron Csanádalberti község felé elmenekült.

Negyedóra sem telt bele, és a hidnál várakozó félszakasznyi egység is megérkezett. Aknavetőket állítottak le az utca sarkon és riasztó lövéseket adtak le, majd megindultak a község középpontja felé.

A meghalt bajtársukat magukkal vitték és a piactéren /ma játszótér/ temették el. Ezután Földeák község irányában eltávoztak.

Még ezen a napon nagyobb egység is áthaladt a községen. Hajnalig dübörögtek a harckocsik, ágyúk. A gyalogosok utolsó szakasza reggel vonult át a községen. Az átvonulást páncélosok zárták le, úgy dél felé. Ez az átvonuló csapat a Pécskai úton jött be. Ezt az utat ezért nevezték el Hadak útjának.

Szovjet harcosokat Kriván László, az első világháborúban orosz fogságban esett idős ember, anyanyelvükön üdvözölte őket. Felesége született orosz volt. Később is ketten töltötték be a tolmács szerepét. Másnap szeptember 25-én délelőtt 8 óra körül, Pitvaros felől berobogott a községbe 8 darab magyar harckocsi és utánuk jött egy századnyi gyalogos. Letáboroztak a községbe. Délután, úgy 2 óra körül Nagylak felől érkező szovjet csapatokkal harc keletkezett.

A szovjet csapatok a község délnyugati része felé /Palkófalva/ húzódtak, estére a harcizaj megszűnt. A következő nap szeptember 26-án reggel, ismét heves lövöldözés kezdődött. A harcizaj azonban mindinkább távolodott, és délután Földeák község irányából már hallatszott."

Bazsó Dénes írása a Palotai Krónika 1978. március 33. és 34. számából.

" Asztalos P. Kálmánné és Markovics Géza palotai lakosok a község felszabadulásáról az alábbiakat mondták el.:

Asztalos P. Kálmánnét szeptember 26-án a tanyáról beküldte az apósa, aki községgazda volt, hogy nézze meg, feltörték-e a község magtárát, s elvitték-e a község lovait. A magtár sértetlen volt - mondja - s a lovakat sem vitték el. Indultam volna vissza, azonban váratlanul megindult a lövöldözés, s ez elől bemenekültem a községháza udvarán lakó Kurunczi Mihály bácsiékhoz.

Itt húzódott meg Telek András és Méreg György is a község akkori kocsisai. Amint később kiderült, az történt, hogy a Zellman malom felől bejövő magyar harckocsikban lévő katonák vannak a Hangyában. Amikor beértek a község középpontjába, meglátták a tanácsháza sarkán /ma műszaki bolt/ a Hangya felírást és nyomban löni kezdték. Itt pedig vegyes bolt volt, míg az oroszok a mai cukrászdában voltak, vagyis az akkori Hangya-kocsmában.

A lövöldözések megszűnése után előmerészkedtünk, s mivel a lövöldözések folytán mindenki félt, Kurunczi Mihály bácsiék legszükségesebb holmijait a község kocsijára raktuk és eljöttek a faluban lévő házukhoz. Így távol kerültek a forgalmas és veszélyes központtól. Amikor a község háza kapuján kiértünk, láttuk, hogy Vlaszicsek János /közismerten: Janó/ ujságárús a magtár és a rendőrségi iroda közötti részen a járdán holtan fekszik. A halálát, hogy mi okozta nem volt bátorságom megnézni. Vér nem volt körülötte. Ekkor is, mint mindig bőgatyában volt.

Markovics Géza községi tisztségviselő mondta, hogy a királyhegyesi ütközet után szeptember 26-án felkereste Kovács Dénes a királyhegyesi Blaskovics uradalom akkori intézője és elmondta, hogy az ott lezajlott csatában több magyar tanket kilőttek és 14 magyar katona elesett. Ezeknek névsorát, személyi holmijait be is hozta a község házára és ott leadta.

A község lakosságának nagyrésze a felszabadító Vörös Hadse-
reget örömmel, másik része vegyes érzelmekkel fogadta. Voltak, akik behúzódtak a házukba vagy szomszédok összeköltöztek, hogy veszély esetén egymást segítsék. Az emberek egy részén azért lett úrrá a félelem, mert a község vezetői elmenekültek, másrészt meg a visszavonuló katonaság a szovjet harcosokról képtelenebbnél, képtelenebb híreket terjesztett, pl., hogy a fiukat, gyerekeiket összeszedik, kiviszik a Szovjetunióba, vagy az értelmiségieket, módosabb gazdákat /kulákokat/ az utcán a fára felakasztják stb.

A rettegés ezeknél az embereknél is csak pár napig tartott. Amikor meggyőződtek arról, hogy a szovjet hadsereg katonái senkit sem bántanak, sőt ott segítenek, ahol tudnak: kijöttek a lakásukból és a szalmakazkákából, szárkúpokból és előhozták elrejtett állataikat is. Nyugodtan kimentek a földjeikre, törték a kukoricát, végezték az őszi szántást, vetettek, ki lóval, ki tehénrel, mert a lovak javarészét, a katonaság részére elvitték. Olyat is láttam, hogy az eke elé egy ló és egy tehén volt befogva. A ló átvette a tehén lassúbb mozgási ütemét. Kenyérnek való gabonát, állati takarmányból, vetőmagból volt elég, mert bő termés volt és a visszavonuló hadsereg aránylag kevesett vitt magával.

Az élet megindulása Csanádpalotán, Bazsó Dénes és Komoly Pál írása a Palotai Krónika 1978. évi 34. számában.

Hazánk egyik részén még folytak a harcok, a felszabadult területen már termelő munka folyt.

Felszabaduláskor országunk mindentől kifosztva állott. Élelmiszerkészleteink és állatállományunk jó részét elvitték, s így alig maradt igavonó állatunk földjeink megmunkálásához. Népünk éhezve, fázva és lerongyolódva - amikor egy-egy területen felszabadult - azonnal munkához látott. Munkájukat igen nagyon nehezítette az igavonó állatok hiánya. A Szovjetunió sietett segítségünkre, kaptunk vetőmagot, szállítottak petróleumot, kenőolajat és benzint. Több helyen igavonó állatokat is adtak a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez, ami lehetővé tette, hogy dolgozó parasztságunk felszabadulásunk első évében a földjén meg tudta munkálni és ősszel már saját kenyerét ehette.

A mezőgazdasági Kamarához az elsők között Csanádpalotáról futott be a jelentés, mely "mezőgazdasági helyzetről" szólt. A jelentésből kitűnik, hogy milyen nehéz helyzetben volt Csanádpalota község. A község tisztségviselői közül - az előljáró nem számítva - majdnem mindenki elmenekült. Helyén maradt az adóügyi jegyző, a pénztári ellenőr, a községi díjnok és a főszolgabíró egyik tisztviselője.

Asztalos P. Kálmán jelentette 1945. januárjában, hogy Csanádpalotán az élelmiszer fogytán van, felesleges gabona nincs. Az őszi bevetett terület - a szokottnál - 1144 katasztrális holddal kevesebb. A betakarítatlan termés még 300 kat. holdon van. A községbeliek kijelentették, hogy ezt a munkát 1945. február hónapban elvégzik.

A földek megmunkálásához igényeltek 260 lovat. E jelentésből kiderül, hogy igavonó állatokon kívül több mint 650 kocsit is elvitték a községből.

Igényeltek tenyészállatokat is, 8 bikát és 9 kant. A községben volt 22 traktor, ezekhez üzemanyagot igényeltek, amikor megérkezett, traktorokkal szántották a földeket.

Végül az is kitűnik a jelentésből, hogy Csanádpalotán nagy hiánycikk volt a só, cukor, petróleum, cérna, ruhaféle, lábbeli és vasárú.

A felszabadulás után rövidesen megtörtént Csanádpalotán a Magyar Kommunista Párt megalakulása.

A párt működésére az engedélyt, az orosz parancsnokság 1944. november 14-én adta meg. Ekkor alakult meg az ötos bizottság is. Ez a bizottság irányította a község közigazgatását, mivel a község tisztviselői - Markovics Gézátt kivéve - mindnyájan elmenekültek.

A párt szervezésében, vezetésében nagy szerepe volt Barna Mihály, Czene Gyula, Erdélyi Lajos, Fekete György, Kamanistyák József, Kriván László, Lakatos Péter, Ludányi Bonaventura, Ludányi István, Ludányi János, Krobák Mihály és Zsiga János lakosoknak. A szervezésben igen jelentős munkát végzett Kriván Lajosné, ő a nőket szervezte be.

A megalakulás után, az orosz parancsnok utasította a párt vezetőit, intézkedjenek, hogy a tanítás beinduljon az iskolában, nyissák ki a boltokat, a közbiztonság érdekében helyi rendőrséget szervezzenek, és biztosítsák a szabad vallásgyakorlását.

A legnagyobb nehézséget a tanítás beindítása okozta, ugyanis a tanítók többsége elmenekült a községből. Érettségizett egyének kezdtek meg a tanítást, az itthon maradt néhány pedagógus irányítása mellett.

Igen súlyos baj volt az is, hogy sem orvos, sem patikus nem volt a községben. A patika vezetését Lasztóczy János, volt községi főjegyző vállalta, szabadidejében, kedvtelésből ugyanis vegyésztéssel foglalkozott, így kiismerte magát a gyógyszerek közül.

Ennyiben lehetne összefoglalni 1944. szeptember 24. és azezt követő időszak, az élet megindulásának történetét a teljesség igénye nélkül.

Szemelvények Dr. Korom Mihály 1982-ben megjelent
" Magyarország felszabadulásának megindulása" című tanulmányok dokumentumok írásából.

A 228.hadosztály Aradtól nyugatra folytatta harcát.

A 799.ezrede Opécska, Magyarpécska és Tanyin romániai helységek felszabadítása után szeptember 24-én a déli órákban magyar területen birtokba vette a határ melletti Csanádpalota, majd Királyhegyes községeket s 17 óra 30 perckor készített jelentéstszerint már a Makótól északkeletre levő Rákosig jutott el. A hadosztály 767.ezrede pedig az előbbitől balra, a Maros jobb partján haladt és Sajtény, Szemlak s Nagylak romániai községek felszabadítása után 24-én a déli órákban már magyar területen harcolt a magyarországi Nagylakért, amelyet még aznap kora délután fel is szabadított és estig nyugat felé Magyarcsanádig vonult előre.

Ugyanezen a napon a 203.hadosztály "estefelé elfoglalta" a szintén határ melletti Eleket. A köztük, Csanádpalota és Elek között fekvő határmenti Mezőhegyes, Battonya, Dombegyháza és Kevermes vonalon a helyzet 24-én lényegesen nem változott. E községek - mint láttuk - ekkor is még a horthysta csapatok kezén voltak.

Miután 1944.szeptember 24-én már különböző térségekben több magyarországi község is felszabadult, ahhoz, hogy megállapítsuk melyik szabadult fel elsőnek, meg kell néznünk, hogy az adott nap melyik időszakában történt az egyes helységek elfoglalása. Ehhez segítséget nyújtanak a katonai adatok mellett a volt Csanád megyei vezetők e napokra vonatkozó jegyzőkönyve és a helytörténeti feldolgozások, s visszaemlékezések.

Az 1944.szeptember 23-án délután és este Battonya alá ért szovjet támadás megállítása 24-re optimistább hangulatot teremtett a megye állami és katonai vezetői körében.

Ennek alapján a már 22-én elmenekült járási tisztviselőket utasították, hogy térjenek vissza székhelyükre.

Igy a főispán intézkedésének megfelelően a battonyai járási főszolgabíró és a nagylaki járási szolgabírói kirendeltség vezetője 24-én délelőtt visszamentek községeikbe, az előbbi Battonyára; az utóbbi Csanádpalotára.

De már "... délelőtt kb. fél egy órakor a nagylaki szolgabírói kirendeltség vezetője telefonon jelentette, hogy Csanádpalotán orosz katonák a csanádpalotai határvadászórsöt, amely 15 főből áll, szétszórták és a határt golyószórózzák."

E hirt a katonai szervek azonnal megerősítették, sőt "kb.két óra lehetett, amikor Dávid József ezredes, állomásparancsnok úr telefonon felhívta az alispánt és közölte, hogy Csanádpalotáról Királyhegyes felé orosz csapatok, mégpedig nem az eredetileg vélt partizánok, hanem reguláris csapatok vonulnak..."

Ugyanezt jelentette ez időben a nagylaki szolgabíró is;
" Csanádpalota községen keresztül nagyobb orosz erők zárt
egységben vonulnak Földeák felé."
Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy Makótól keletre a határ
melletti Csanádpalota község 1944. szeptember 24-én a déli
órákban szabadult fel. A harcok a községért már délelőtt
megindultak. Helyi visszaemlékezések szerint a déli harang-
szóra két szovjet tank már a község központjában is beért.

Ugyanakkor Mezőhegyesről kiindulva horthysta csapatok tá-
madtak a hadosztályra Csanádpalotánál és azt 25-én kora
délután 13 órakor visszafoglalták.
Viszont a 228. hadosztály harmadik a tartalékból beérkezett
795. ezrede még aznap este támadásba indult a községbe be-
tört ellenség ellen. A támadás sikerrel járt és néhány óra
mulva, 26-ra forduló éjjel ismét szovjet kézbe vette Csanád-
palotát.

Az előbbi kérdés a lényegesebb, s az országos jelentőség-
gel bír, mert az a nap, amikor ez megtörtént, Magyarország
felszabadulása megindulásának dátuma lett. A tudományos
kutatás válasza erre a legfőbb kérdésre egyértelmű. Felde-
ritők ugyan már szeptember 22-ről 23-ára forduln is, de
felszabadító egységek 1944. szeptember 23-án délelőtt
8-11 óra között léptek először magyar földre Battonyától dél-
keletre az akkori Csanád, ma Békés megyeterületén.

A Magyarország felszabadítását megkezdő harckocsiszázad pa-
rancsnoka B.P. Brjuhov kapitány volt és a román-magyar határ-
on elsőnek áthaladó szovjet páncélost Ny. Sz. Makszimov főhad-
nagy, szakaszparancsnok vezette.

Miután a katonai események úgy alakultak, hogy - hangsúlyoz-
zuk - az ország felszabadításának kezdő napja sem időben, sem
térben nem esett egybe az elsőnek szabaddá vált magyar hely-
séggel ezért arra a következő kérdésre is választ kell adni,
hogy hol és mikor, illetőleg melyik község került elsőnek a
szovjet csapatok kezére.

E kérdésre is egyértelmű a tények válasza: Elsőnek a szovjet
csapatok kezére a volt Csanád megye déli részén, a mai Csongrád
megye délkeleti sarkában fekvő Csanádpalota került, mégpedig
1944. szeptember 24-én a déli órában. Az első magyar községet
a 228. lövészhadosztály 799. ezrede szabadította fel.

Azonban az elsőnek felszabadult magyar község, Csanádpalota -
- mint láttuk - szeptember 25-én délutántól aztezt követő éj-
jelig még néhány órára ismét a horthysta csapatok birtokába
került. Eztörtént a tőle nyugatra felszabadult Királyhegyes-
sel is október első napjaiban.

Emiatt meg kell vizsgálni úgy is az elsőnek felszabadult községeket, hogy melyek azok, amelyek olyan értelemben váltak szabaddá elsőnek, hogy már nem kerültek többé fasiszta uralom alá. Az 1944. szeptember 24-én felszabadult községek között kettő is volt olyan, amelynek aznap szabaddá válása véglegesnek bizonyult. Mégpedig Nagylak és Elek. Az előbbi községet a 228. hadosztály 767. ezrede, az utóbbit 203. hadosztály 592. és 610. ezrede szabadította fel. Nagylak 1944. szeptember 24-én délelőttől legkésőbb 16 óráig, Elek pedig 14,30-tól szintén kb. 16 óráig szabadult fel.

"Az első szabad magyar falu: Csanádpalota!"

Jó husz évig senki nem vitatta a cimben feltüntetett történelmi igazságot. Mivel Csanádpalotát 1944. szeptember 24-én vasárnap délelőtt 11 óra körül foglalták el a Románia felől benyomuló szovjet csapatok, egészen nyilvánvaló, hogy az országban elsőként ez a község szabadult fel. Több ujság, folyóirat cikkét idézhetnénk, amelyek az esemény tizedik, tizenötödik évfordulóján írnak Csanádpalotáról, elsőségét a legtermészetesebb tényként fogadva. De a huszadik évfordulón, tehát 1964. őszén megjelent Ország-Világ oldal is ezzel a címmel mutatja be a községet: Az első szabad magyar falu.

Ez a bizonyosság tehát csak a legutóbbi néhány évben ingott meg. Nehéz lenne megmondani, miért. Egyesek szerint valamilyen vetélkedő zsürije hintette el a bizonytalanság magját, amikor - hosszas tanácskozás után - elfogadta elsőként felszabadult községnek Battonyát. Ma már ott tartunk, hogy a kérdésre senki nem mer nyíltan felelni. Általában így intézzük el: Ezen még vita van. Nincs tisztázva a dolog. Pedig nincs vita. Nem tényeket, hanem fogalmakat kell tisztázni.

Régi iratok tanúsága szerint a hajdani járási székhely nagyközségének átlagosan 40 kéregető, házaló koldusa volt. Olyan emberek, akik a kegyelem és az irgalom keserű kenyerén tengték végnapjaikat, s várták be életük utolsó óráját. Különös összezsengése van most e két 40-es számjegynek. Negyven szabad év múltán már csak halvány emlékek lettek a 40 koldus, meg a koldusbíró tisztségének fogalma... 1944. szeptember 24-én délelőtt 10 óra volt, amikor a községbe érkező szovjet felderítők egyikét a Köveg irányába menekülő csendőrök halálos lövése leterítette. A vér, amelyet először ivott be Csanádpalota földje, ime, nem folyt el hiába!

57. 12.

KEZIRAT GYANANE :

KELEMEN LÁSZLÓ

/Folytatás/

9./ Játékengedély.

Kazinczy Ferenc az első naptól kezdve, támogatta a társulatot. Végig kilincselte a hatóságokat, a játékengedély végett. Ervelt, kért, könyörgött, de hiába, játékengedélyt nem tudott szerezni. A társulat Pest városától kért engedélyt. A Helytartó Tanács a kérelmet a Kancelláriához továbbította, ez azonban elődázta a kérelmet.

A társulat október 13-án ülést tartott. Itt merült fel az a terv, hogy a két városi kőszínház helyett, a fából épült Raischl-féle színházat kapják meg. Raischl úrnak ter tulajdonos, azonban nem adta bérbe.

Kelemen László ekkor elhatározta, hogy Pest vármegyéhez fordul kérelmével. Pest vm. támogatta a kérelmet és a Helytartó Tanácshoz továbbította. Zichy Károly és Hajlath Pál grófok javaslatára, a Helytartó Tanács megengedte, hogy Budán és Pesten magyar színi előadásokat tarthassanak. Kelemen László személyesen felkereste Unwerth grófot, is előadta a kérelmét, hogy azokon a napokon, amikor nincs német nyelvű előadás, tarthassanak magyar nyelvű előadásokat. Unwerth azonban továbbra sem volt hajlandó színházait átadni. Kelemen László újra felkereste Unwerth grófot, Kazinczy Ferenc, Rádai Pál, Zichy Károly grófok, és Orczy László társaságában. Ekkor Unwerth gróf hozzájárult, hogy hétfőn Budán, és szerdán Pesten játszhatnak.

10./

Az első előadás!

Az első előadást Budán, a várszínházban, a másodikat Pesten a Rondellában tartották. Mind a kettőnek óriási sikere volt. A Bécsi Magyar Kurír újság beszámolójában nemcsak a nagy nehézségekről írt, hanem a nagy sikerről, a színészek viselt nehézségeiről, a nélkülözésükről is.

11./ Felmerült nehézségek.

Mivel kevés szindarab állt rendelkezésükre, a közönség száma megcsappant, a többször látott ugyanazon szindarab miatt. Ezért Kelemen László úgy döntött, hogy vidéken is játszanak. Ezért színészbarát Kovács József pesti ügyvéddel, elutaztak Pozsonyba. A Pozsonyban ülő országgyűlés Kelemen László kérelmét döntés végett elküldte Pest megyének és felszólították Unwerth grófot, hogy lépjen végleges megegyezésre, a magyar színészekkel. Nem lépett. Per kezdődött. Kovács József ügyvéd, nemcsak pénzzel támogatta a magyar színtársulatot, hanem ügyüket is védelmezte.

A sok huzavona miatt, a társulat állapota válságsorba fordult. A színészek közül többen, ideiglenes más foglalkozást vállaltak, de megbízták Kelemen Lászlót, hogy ha az ügyük jóra fordul, értesítse őket, mire visszatérnek. Kovács József ügyvéd beadványt adott be a Helytartó Tanácshoz. Kifejtette benne, hogy a színházat nem a németek építették, hanem magyarok, ezért a magyar színészeknek is van joguk ott játszani.

A közhangulat is sürgette már a színi előadást.

Az akkor megjelenő magyar újságok arról írtak, hogy a magyar nyelv új szavainak a terjesztésére, a színi előadások a legalkalmasabbak. Soós Márton írt is magyar szindarabot, aminek a címe: "Tudósítás" volt.

A kancellária 1790 november 8-án azt a játékkengedélyt, amely megengette, hogy mindenütt az országban, előadásokat tarthatnak. Közben Szécheny Ferenc gróf segítségével egyezséget kötöttek Unwerth gróffal is. Beleegyezett, hogy a magyar színészek előadásokat tarthatnak, amikor csak akarnak, de a színház karbantartásáról nekik kell gondoskodniuk és előadásuként 3 aranyat fizetnek ki neki. A társulat újra szervezkedni kezdett, hogy minél előbb versenyezhesen a német színészettel.

/folytatás következik/

LEGNYÍLTABB HÓDOLATTAL

Az 1930-as évi súlyos gazdasági és pénzügyi helyzet a társadalom akadályozási képességét meglehetősen lerontotta. De az akkori nehéz helyzetben is sokan voltak akik az általános közérdek és nemzeti érdek szemelőtt tartásával képesek voltak arra, hogy a nyomorgók, nélkülözők ezútszorra előmennyekkel segítsék azokat, akik kéréssel fordultak az előljáróságokhoz.

Több kérelem között egy csanádpalotai asszony /elnézést, hogy a nevét nem nevezem/, 1933. március 22-én a község előljáróságán a következőket adta elő: Teljesen vagyontalan vagyok, férjem a folyamatban lévő gátjavítási munkálatoknál van alkalmazva. A közben jött rossz idő miatt csak egy napot tudott dolgozni s eddig ezt az egy napi napszámdíjat sem kapta meg. Hat élő gyermekünk van és hideg időben teljesen munka és kereset nélkül a legnagyobb nélkülözések között élünk.

Munka hiányában férjem még a betevő falatot sem tudja megkeze-
resni. Ezért kéri, hogy részükre nagyobb összegű segélyt állapítsanak meg és utaljanak ki, hogy legalább gyermekeik részére kenyéret tudjanak venni.

Az előljáróság az előadottakat igazolta és az inség alapból 10 pengő összegű segély utalványozását javasolja.

A főispáni hivatal 6 pengőt küldött posta utalványon az előljáróság címére, egyben felhívta az előljáróságot, hogy ezt az összeget nevezettnek soronkival fizesse ki.

Volt olyan segély iránti kérelem, amely következőképpen volt írva: "Isten után felséged a legszeretőbb anyja /vitóz Northy Miklósné/ országa népeinek és alattvalóinak." A legnyíltabb hódolattal borult felsége trónjához azon kérelemmel, kegyeskedjen egy 11 kiskorú gyermek apját a nyomorból, a kétségbeesés karjaiból kiemelnie s némi segélyben részesítenie.

Sok rászoruló, így folytatja kérelmét; "most ezen nehéz helyzetben nem tudom mitévő legyek, jön a tél és a gyermekünket nem tudom iskolába sen...." Így és hasonló kérelmekkel fordultak a szegény emberek az előljárósághoz, egyéb felsőbb szervekhez is. A ma élő emberek alig hiszi el, hogy nem is olyan régen milyen nehéz körülmények között éltek emberek.

HANYFELT LAPOT OLVASTAK PALOTÁN

Valamikor a községnek egy-egy formány-, egy-egy magyar és egy-egy olyan lapot osztottak, amelyen nyelve volt a község. Később az Országos Törvény és Kormány lapra fizettek elő. Az 1920-as években mindig többen és többen járatták különböző lapokat. A Korthy időszakban, különösen a Tanácsköztársaság bukása után a hatóságok szigorúan ellenőrizték, sőt számon tartották, ki milyen ujságot olvas. Ezért a községi jegyzők posta útján tudtak és tovább jelentették a megyének milyen ujságból mennyit fizetnek elő a falubeliek. A jelentésekből megállapították, hogy Csanádpalotán 1926. évben milyen havi, heti vagy napilapot olvastak, illetve érkeztek a községbe az előfizetőkhez:

- 2 db Az Est,
- 2 " Szegedi Új Nemzedék,
- 2 " Budapesti Új Nemzedék,
- 2 " Egyenlőség,
- 4 " Szegedi Frisújság,
- 4 " Az Újság,
- 6 " Makói Frisújság,
- 26 " Magyarország,
- 6 " Magyarok Vasárnapja,
- 7 " Budapesti Hírlap,
- 9 " Szabadszó,
- 24 " Pesti Hírlap,
- 30 " Maros Vidék.

124 "/példányban/ járatták összesen az ujságokat, de, hogy hányan olvasták, azt sosem tudták megállapítani. Kedvelt és titokban olvasott volt a Népszava és Szocializmus című lap, illetve folyóirat.

ostanában nincs is olyan család ohova ne járnának volna ilyen lapok, folyóiratok és e mellett minden háznál ott a rádió, televízió s ezekből értesülnek az emberek a napi eseményekről.

Komoly Pál

GYERMEKJÁTÉKOK, MONDÓKÁK

/ Részlet a "Gyermekeknevelés a század elején" c. néprajzi gyűjtésből"./

A kicsi gyermekek a téli hónapokban a sámlin tanultak lovagolni. A sámlira /kisszékre/ átvetett lábakkal ültek és a kezükkel rúngatták előre, körben a "házban", miközben a felnőttek biztatták: "Gyi te cecó, gyi te ló..."

Amikor a kisgyermeknek kihullott a tejfoga, azt a kuckóba dobták, ahol a nagy kőst is tartották, s erre ezt a verset mondták:

"Egér, egér, adjál nékem vasfogat,
An meg adok csontfogat."

Eivel abban az időben sok gyerek élt egy házban és a szomszédoktól is sokan átjöttek, /mert ott is sok gyerek volt/ megtörtént, hogy nagy lárnát csaptak, sokat "kárúltak", ilyenkor a felnőttek rájuk szóltak:

"Csöndesség, tyúkvondég!"

Ha játék közben egymásra estek, össze hemperegtek:

"Kicsi rakás nagyot kíván."

A gyermekeknek voltak csufolkodó mondókáik is. Ha valamelyik gyerek kikapott vagy pérül járt, a többiek kórusba kiabálták:

"Ugy köllött, káposztába hús köllött!"

A síró, nyafogós gyerekeknek meg ezt mondták:

"Rivó, pityogó,

Tepszi malé rotyogó."

Az árulkodónak meg ezt mondták:

"Árulkodó Judás,

Köll-ó piros tojás?

Ha nem köll, tödd el,

Ha járd mögöszöd röggel."

A náthás gyerekek /felnőttek/ is volt mondókája:

"Náthán Péter, náthán Pál,

Ragadjon rád a náthám."

A gyermekek örömmel várták azt a napot, amikor megérkezett:

"Sándor, József, Benedek, zsúkkal hozzák a meleget."

Az első meleg napsugarat ezzel a mondókéval csalogatták:

"Süss ki nap, süss ki nap,

Isten napocskája,

Kertem alatt báránymim /a ludaim/

Majd megfagynak."

A lányok az első gólyának:

"Gólyát látok, szeplőt hányok, fonalat gombolyítok."

/Polytatás következik/

Pánczól Józsefné

Nyári esti humoros beszélgetések
az úszádunk első negyedében,
gyermekek koromban.

Itt csak gyermekek koromban, hanem még manapság is, több ház előtt van lóca. Ez olyan ülőhely, aminek a két lába földbe ázott akácfa törzse volt és a két törzsre széles deszkát szegtek. A lócat vagy a ház falához közel, vagy a ház előtti fasor két fája között állították fel. Ezen kívül ugynevezett "kisszékeken" is ültek. Ezeket a szomszédok a hóuk alatt hozták, vitték.

Nyári estéken, - amikor már megeztették a jószágokat, maguk is vacsoráztak -, hol az egyik, hol a másik szomszéd háza előtt gyűlekeztek a szomszédok, egy kis "tráccsolásra" /beszélgetésre/.

A szomszédokat váró háziasszony alkonyvatkor, fellocsolta és felfelperte a ház előtti területét, hogy a levegő hűvösebb legyen, és a lócat sem fogadja a szomszédokat.

Itt is, - akár csak a templonban -, külön ültek a férfiak és a nők.

Ai gyermekek a felnőttek beszédében nem szólhattunk bele. Ha mégis megtörtént, szüleink, vagy nagyszüleink közül valamelyik azonnal szólt: "Néked nem osztottunk, hallgass!"

Az I. világháború alatt főleg nőkből, idős férfiaktól és gyerekekből tevődött össze a "kompánia" /társaság/. A fiatalabb férfiak jövevénye a harctereken volt.

Ebben az időszakban a beszélgetés általában lehangoló, szomorú volt. Megtárgyalták a háborúban hősi halált halt katonák hozzátartozóinak fájdalmát, kik a sebesültek, kiket ápolnak kórházban, kik estek hadifogságba stb. Állandó téma volt, a fiatal, erőteljes férfiak nélküli nehéz mezőgazdasági munkák elvégzése, állattartás, a pénz romlása, árucikkek hiánya, ami már 1917-ben erősen mutatkozott. A "traccsolásnak" akkor lett vége, amikor a nyitott utcai ablakon kihallatszott, hogy a falióra "elércintőtte" /elütötte/ a fél 10 órát. Ekkor a férfiak közül egy megszólalt: "Nó gyerünk, tégyük el magunkat hónapra, - egyyon isten jócukát" /jó éjszakát/. A férfiak egymással kezét fogták, de a nőkkel nem. Benentünk, és gyertya, vagy nécs világítása mellett időzöltek. Az I. világháború befejezése után, az esti beszédtema az ország megszállása, majd a trianoni határ meghúzása által történt megcsönkítése és a korona értékének rohamos romlása volt. Az életszínvonal csak lassan emelkedett az 1920-as évek első felében. A harcteretéről hazatért férfiak munkája nyomán, a mezőgazdasági termelés lassan emelkedett. A boltokban mindig több és több árut lehetett kapni. Mindez magával hozta az életszínvonal emelkedését és az esti "traccsolás" beszédtemájának a megváltozását is. A még mindig nehéz megélhetési lehetőségek megtárgyalása közé, be-becsúszott egy-egy humoros elbeszélés, tréfa is! Bennem főleg a vidám elbeszélések, mondák, tréfák maradtak meg, ami 60 év után eszembe jut, úgy ahogyan annakidején hallottam, szeretném a minket követő nemzedéknek tovább adni. A szereplők neveit csak akkor változtatom meg, ha a téma pikareszk, esetleg erkölcsileg kifogásolható volt. Azért tettem ezt, mert a szereplők közül ma is igen sok utóda él, és azért is, mert teljes pontossággal nem emlékszem már, ki is volt az aki elmondta.

Népi humor

- 1./ Szikszai Károly bácsi elmondta, hogy mit hallott a nagyokat lődítő barátjától. Ezt mondta a barátja:
 - Az idén 10-12 kg-os dinnyém is tornét.
 - Hazucc, merő két napja néntem a dinnyefőded mellett, csak 1 1/2-1 kg-osokat láttam.
 - A naggyát elrejtén, néhogy ellopják.

- Iová gyugod el, hiszén még gunyhód sincs a földedén?
 - Güdröt álok a dinnye alá, beletészem, gajjal befédém, oszt ott nyó! még finom izüvé. Ezé nem láttad té.
- Hallgattan, majd megkérdeztem tőle:
- Mit gondolsz? - kérdi Károly bácsi, hogy a lányon lehódalmán hány pujkábi évett a 78 vendég? De más hús nem vót! Oszt még maratt is énnivaló.
 - Nem tudom.
 - Hát égyet vágtunk csak lé.
 - Csak l-et, oszt még maratt is belüle? No ez lehetelen!
 - Nem lehetelen, merd a pulyka 98 kg.-os vót. Huzatóláncon tartottam kikötve, a szalmakazalban vágott 5x5 ri-es lyukban. Lévéágáskor fejszével vágtuk fejbe. Elszédült. Ekkor kérészt-fürésszel léváltuk a fejét.
 - No, amit monttá Károly, abba nagyon kevés az igazság!
 - Éppen annyi igazság vót benne, mint a té dinnyetermesztésben.

/Folytatása következik/

Bazsó Dónas

CSANÁDFALOTA NEVEZETESEBB ÉVEI

-IV.rész. Hivatalos iratok alapján.-

1856. Összeíratott a lakosság. felnőtt volt: 950. 21 évtől

30-ig 2101. Iparosainak száma:

Takács.....	17
Kovács.....	3
Pognár.....	8
Szabó.....	3
Szücs.....	8
Csizmadia.....	9
Timár.....	2
Molnár.....	23
Koldus.....	6

.....

.....

.....

Nyelvre nézve: magyar férfi.....	911
magyar nő.....	1002
tót férfi.....	20
tót nő.....	70
cigány férfi.....	25
cigány nő.....	36
zsidó férfi.....	21
zsidó nő.....	16

Kimutatás a határról, mely szerint van a Blaskovits Portalan
7777 holdas uradalma; 1047 holdas kövegyi Kis-és Nagypusztá
/ Kis-és Nagypurgoly a Tehénjárással/

Gabonaárak:	Egy köböl búza.....	3 forint 30 krajcár
	egy köböl árpa.....	2 forint 48 krajcár
	egy köböl tengeri....	1 forint 70 krajcár
	egy köböl zab.....	1 forint 20 krajcár
	egy köböl kétszeres..	2 forint 50 krajcár

1857.Körlevél.854.

857.

a Szegedi Császári kir.Megye Főhatóság közhirré teszi,
hogy Rózsa Sándor a szegedi tanyai lakosság által el-
fogatott,-minek folytán minden Rózsa Sándor ellen fel-
veendő bűnügyi iratok s az általa sérelmezett,vagy ké-
rosított egyének a szegedi röktönítelő bíróságon jelen-
tést tegyenek.

Hi is szokott módon leendő közhirrététel által és végett
a Járásiközségek előljáróinak közhirrététel által és végett
közhirrététel miatt tudomására juttatik.

kelt Makón Máj. 15/857.Cs.kir.Szolgabíró.

1859.Felépült a templonmelletti emeletes iskola ,melynek
költséét a községre erőszakolt osztrák pénzen eszközöl-
ték.

Asztalos P.Kálmán

A GYŰJTEMÉNY SZARAPÍTÓI

J o ó István kövegyi kovácmester fia, Sándor, Széchenyi u.10.
egy kézi fűrógépet, egy vassatut és több tűzfogót adományozott.

..-.-.-.-.-.

K a r d o s M o l y á s n é P a c s i r t a u.5. egy palatáblát;
egy kenderkalantyut és egy régi furulyát.

..-.-.-.-.-.

R ó j a Mihály ~~Pacsirta~~ ^{Olgyásné} 5. egy olyan képes lapot, melyben több
szovjet és magyar tudós bizonyítja, hogy a németmegszállás alól
Csanádpalota szabadult fel először.

..-.-.-.-.-.

Kolmár Pál, Marx u. egy régi korabeli fekvő mérleg súlyt adomány-
ozott.

..-.-.-.-.-.

Gila Lacika, Délibáb u. egy régi utcai táblát és egy régi for-
szabályok gyűjteményét.

..-.-.-.-.-.

Zsignond István Sirály u.8. egy kártolót, egy röppentyut, egy
háron ágú favellát, egy konyhamozsarat és törőt.

..-.-.-.-.-.

Mólykuti Mihály, Sirály u.4. egy életkor-képet a születéstől
a sirig. / Réz Pétertől kapta./

..-.-.-.-.-.

A NYUGDIJAS KLUBRÓL

A klubban folyó életünkről - tavasztól az év befejezéséig, a 107 személy igényét figyelembe véve - történt eseményekről:

TIT előadás 5 esetben volt. Ezekből kiemeljük Dr. Bakos Gáborné szemorvos előadását, amit majd januárban csoportos szemvizsgálat követ; és Dr. Szentpóteri Imre színes diavetítését Belgiumról és Norvégiáról.

A művelődési ház által hozatott színes filmek vetítése négy ízben.

Kirándulás

Junius hónapban volt Budapestre VParlament, Nemzeti Múzeum, Nemzeti Galéria stb., majd a nyár folyamán két ízben Gyopáros-fürdőre. Sajnos a négy napos tervezett Nyugat-Magyarország-körút főleg betegség miatt maradt el, amit viszont - valószínűleg 3 naposként, - az apátfalvi Nyugdijasklubbal kívánunk 1985-ben lebonyolítani.

Rendszeres színházlátogatók vagyunk, így helyben négyszer voltunk színházban, Szegeden a Mária főhadnagyot, most, december 9-én pedig a Marica grófnőt nézzük meg. Az utóbbihoz a Szabadság MGTSZ Hámán Kató brigádja adott részünkre 10 db. jegyet. Énekkarunk 21 énekessel, és 3 citerással működik. A nőtagok saját költségükön készítették el a szonórú-kalocsai hímzési bluzt a fellépéshez. műsorunkban palotai és egyéb tájegységek népdalai szerepelnek. Első fellépésünk a pitvarosi Páva-kör fellépésének viszonzásául nálunk volt, majd a Szabadság MGTSZ nyugdijas napján, a November 7-i ünnepségen és a november 25-én tartott "Férfiak-est"-jén volt.

A nyár folyamán, július hónapban szünetet tartottunk.

Az eltelt időszak nagy rendezvénye a férfi klubtagjaink estje volt, viszonzásul a 3 nőnap ajándékokért, mi is kis ajándékokat adtunk, műsorral köszöntöttük őket, és minden klubtag jelenlétében egy igen hangulatos, zenés estet hoztunk össze, melyhez a jó zenét Túri József és Gyenes János szolgáltatta. December 20-án tartjuk Karácsonyi-estünket, ahol mindenkinek ajándék-csonagot és képeslapot adunk át.

Ezzel az évi nagyobb rendezvényeinket befejezzük és készülünk 1985. januárjában a klub 3 éves megünneplésére. Működésünkhöz nagy segítségünk van: A pártbizottságtól, a községi tanácstól, MGTSZ KISZ alapszervezetétől az ÁFÉSZ-től, az ÉPSZÖV-től.

Kapcsolatot tartunk továbbra is a pitvarosi Pávakör-el, a makói nyugdíjasklubbal és építjük az apátfalvai nyugdíjasklubbal. Februári farsangi estünkre már az apátfalvi Pávakör biztosítva van, a művelődési ház dolgozóitól a saját helyiség rendelkezésre áll a szükséges berendezésekkel, a TIT előadók díja, filmek stb. szintén.

A már ismerttetett juttatásokon kívül anyagi bázisunkat, főleg egyedi céljaink megvalósításának érdekében - az önkéntes havi 10.-Ft.-os tagdíjjal biztosítjuk. Így válik lehetővé, hogy betegjeinket meglátogathassuk, ajándékkal, gyógyulást kívánó szép láppal. A tavaszi - őszi időnyben 14 betegünket egy tagunkat pedig örökre elbúcsúztunk. Tagságunk szereti a klubot; mondhatni mindennapi életének részévé vált. Értékeli az előadásokat, rendezvényeket, de szereti az un. szabad estéket is, ahol kötetlenül folyik beszélgetés, zenélés, ének, olvasás, társasjáték.

Ezennel is megköszönjük mindazoknak, legyen az erkölcsi vagy anyagi, - akik klubunk létrehozásához és működéséhez segítséget adtak!

Markovics Gézáné
klubvezető

JELENÜNK KRÓNIKÁJA

Nyugdíjasok találkozója. A Szabadság MGTSZ augusztus 20-án, alkotmányunk idei ünnepén ismét megrendezte a nyugdíjasok találkozóját. A Fényes vendéglőben rendezett ünnepséget Kovács Gábor, a HNF Nagyközségi Bizottságának titkára nyitotta meg. Nagyfalusi Ilona, Zelk Zoltán: Szép öregség dicsérete című versét mondta el. Ezután a Kelemen László Művelődési Ház nyugdíjas klubjának énekkara - Benke Marcell, Nyerges Sándor és Mikulán Katalin citerások kíséretében - hangulatos népdalokkal szórakoztatta a nagyközség idős embereit. Vass Lászlóné versbefoglalt jókívánságokkal köszöntötte az aranylakodalmat ünneplő párokat.

Csontos Lászlóné anyakönyvvezető a Nagyközségi Közös Tanács nevében köszöntötte Jankó Ferenc és Fehér Veronika, Csitrán György és Kriván Katalin, Juhász Mihály és Fekete Mária, Mokán István és Benke Terézia aranylakodalmas párokat, akik 50 évvel ezelőtt fogadtak egymásnak örök hűséget.

A Szabadság MGTSZ vezetősége ajándékot és virágcsokrot nyújtott át az ünnepelteknek. A nyugdíjasklub tagjai úgyszintén virággal kedveskedtek nekik.

Gál László, az MGTSZ Pártszervezetének titkára a beszédében a szocialista alkotmányunkat méltatta. Az ünnepi esemény egyik csúcspontja volt, amikor megszegte az új bûzából sütött kenyeret, amelyet a jelenlévők közül mindenki megkóstolt. Ezután a vendéglő pincérei felszolgálták a finom ebédet, süteményeket és italokat. A zenészek pedig jó hangulatot teremtve tették emlékezetesebbé az alkotmány napi ünnepet, az idős nyugdíjasok találkozóját.

.-.-.-.-.-

Csanádpalota nagyközség felszabadulásának 40.évfordulója tiszteletére rendezett programok.

A 40.évforduló méltó megünneplésére "Ünnepi Hetet" rendezett az MSZMP Nagyközségi Bizottsága, a Nagyközségi Közös Tanács, a Nagyközségi KISZ Bizottság és a Hazafias Népfront Nagyközségi Bizottsága. Szeptember 19-én az MSZMP székházban "Négyven éves történelmünk néhány ideológiai kérdése" címmel Szeteci József az MSZMP Csm-i Biz. Oktatási Igazgatóságának tanára tartott előadást. Az előadás után a művelődési házban kiállítás nyílt a diszitőművészeti szakkör anyagából, valamint a Csanádpalota, Kövegy 40.éves fejlődéséről és a felszabadulás dokumentumaiból.

Szeptember 19, 20, 21 kiállítások rendezése a Rákóczi házban. Termékbemutatókat tartott: a Szabadság MGTSZ, Béke MGTSZ, ÁFISZ, Tömegcikk, ÉPSZÖV és a Ruhagyár. A kiállítás megnyitóját szeptember 21-én tartották a Rákóczi házban.

Csanádpalota Nagyközség felszabadulásának 40.évfordulója tiszteletére rendezett KISZ - Uttörő program:

Szeptember 21-én délután Hála staféta. Koszorúzás az O-tanácson a szovjet hősök sirjánál. Szept. 22. délelőtt 9,30 A Makó Városi KISZ Bizottság fiataljainak fogadása a Kelemen László Művelődési Házban. Utána koszorúzást tartottak a felszabadulási emlékműnél. Koszorúztak a Makó Városi KISZ Bizottság és a KISZ Nagyközségi Bizottsága. Koszorúzás után a kiállításokat tekintették meg. Szept. 22. 14,00 órakor kismotor ügyességi versenyt rendeztek a sportpályán, 14,17 órakor uttörők részére akadály és ügyességi versenyt. 18 órakor filmvetítés volt a Petőfi Filmszínházban, ahol bemutatásra került:

A tizedes és a többiek c. magyar film. 20 órakor fáklyás felvonulás a Hadak útja, Arany J., Kálmány L. úton. Utána tábornok és rövid műsor a Kelemen téri játszótéren. Majd szabadtéri videó diszkó a Sírály utcai sportpályán.

Szeptember 23-i ünnepség: 8 órakor zenés ébrásztó, 10 órakor a községünkbe érkező vendégek fogadása a művelődési házban. 14 órakor a Határőrség képviselőinek fogadása a Pártbizottságon. 15,30 órakor koszorúzást tartottak a Felszabadulási emlékműnél. Koszrút helyezett el az MSZMP Nagyközségi Bizottsága, a Nagyközségi Közös Tanács, a KISZ Nagyközségi Bizottsága, a HNF Nagyközségi Bizottsága, az Általános Iskola, Szabadság MGTSZ, kövegyi Béke MGTSZ, az ÁFÉSZ, EPSZÖV, Tömegcikk Ipari Szövetkezet és a Ruhagyár. 16 órakor ünnepi nagygyűlést tartottak a művelődési házban. Megnyitó beszédet mondott Antalné Agócs Mária, beszédet mondott: Dr. Korom Mihály egyetemi tanár. Az ünnepi nagygyűlés során "Kiváló Határőr" cím és kitüntetések átadására került sor. Az Internacionálét ünnepi műsor követte a Szegedi Nemzeti Színház művészeinek előadásában.

NOSZF évfordulója. Csanádpalota nagyközség lakossága múltó módon ünnepelte meg a NOSZF 67. évfordulóját. November 6-án délután koszorúzást tartottak a Felszabadulási emlékműnél. Ezt követően 18 órakor a művelődési ház nagytermében ünnepi nagygyűlést tartottak. Ünnepi beszédet mondott: Fejes Ferenc a nagyközségi közös tanács elnöke. A nagygyűlés Diaporáival és kultúrműsorral zárult, amelyet a művelődési ház öntevékeny, amatőr csoportjai adtak elő.

Őszi hulladékgyűjtés: A nagyközség vezető testületei november első heteiben nagyszabású hulladékgyűjtési akciót szerveztek. Az iskolák uttorói sorra járták az utcákat, minden udvaron összegyűjtötték a felszaporodott hasznos hulladékot, amit azután járművel az iskola udvarára szállítottak. A hulladékot minden esetben az új tornaterem építésére szolgál.

Véradás A makói Vértranszfúziós Állomás november 20-án kiszállósos véradó napot tartott a Kelemen László Művelődési Házban. A véradó napon több mint száz fiatal véradó jelentkezett véradásra. A Szabadság MGTSZ véradóján kívül az ÁFÉSZ, a GAMESZ, az EPSZÖV, a TÖMCI, a MÁV a VIZÜGY, a Sütőüzem, a művelődési ház dolgozói valamint a Nevelőotthon, az ÖNO dolgozói vettek részt a véradáson.

De képviselve volt a község legfiatalabb üzeme, a Ruhagyár is. A véradók kitüntetése A Vöröskereszt Községi Alapszervezete november 23-án ünnepséget rendezett a GAMESZ kisternében, a többszörös véradók tiszteletére. Az ünnepségen átadták a Magyar Vöröskereszt által adományozott kitüntetések.

A "Kiváló Véradó" aranyfokozatát kapta: Asztalos József, ezüst fokozatát: Luczó Jánosné, Debreceni Béláné, Kovács Mátyásné, Csontos Attila, bronz fokozatát: Deli Sándorné, Huszár Istvánné, Gózsó István, Zsiga István, Tóth Sándor, és Völlár Zoltán.

Vöröskeresztes taggyűlés A Vöröskereszt községi alapszervezete november 29-én tartotta évzáró taggyűlését, Tóth Tanás elnökletével. A gyűlésen Czabarka Andrásné, a szervezet beszámolt a végzett munkáról, amelyben - többek között - fontos szerepe van a nagykukra maradt idős embereknek való gondoskodásnak. A Nagyközségi Közös Tanács felmérő statisztikát végzett a község nyugdíjasairól. Ebből a vöröskeresztes aktívák is kivették részüket.

Mintegy 110 nyugdíjas statisztikai felmérését végezték el.

Alapszervezetünk ezzel is nagyobb betekintést nyert a nyugdíjas idős korúak életében, helyzetébe. Végül megemlékeztek a helyi vöröskereszt szervezet fennállásának 40. évfordulójáról.

Vetélkedő Mint értesültünk: "A Köjál makói egészségnevelési csoportja és a Vöröskereszt helyi vezetősége fogászati, testápolási vetélkedőt rendezett az általános iskolásoknak. Az uttorházban megtartott verseny négy részben zajlott. A gyerekeknek fogápolással, táplálkozással, testápolással és testedzéssel kapcsolatos kérdésekre kellett válaszolni. A vetélkedőn 13 csapat indult, közülük legjobbnak a csanádpalotai diákok bizonyultak."

A Kelemen László Művelődési Házban december 14-én kiállítás volt a Csongrád megyei Hírlap 40 éves sajtótörténetéből. A szép színnel érdeklődő közönséget és a meghívott vendégeket Antalné Agócs Mária, a nagyközségi pártbizottság titkára köszöntötte.

A megyénk legújabb kori sajtótörténetének nevezetes állomását felidéző kiállítás Dr. Tamasi Mihály, a Hírlap főszerkesztője nyitotta meg, megemlékezve a Lap elődeiről: a Vásárhely Népe, a Magyar Alföld, a Makói Népújság című lapokról is. Az érdeklődők megtekinthették a Hírlap munkatársait bemutató fotókat, valamint a lap levelező gárdájának fotóit is.

